

ÉLŐ ERDÉLY EGYESÜLET

KÖRÖSFŐ

HONISMERETI TANULMÁNY

PÉNTEK TÍMEA

KÖRÖSFŐ

MAROSVÁSÁRHELYI ORVOSI ÉS GYÓGYSZERÉSZETI
EGYETEM

2014

Körösfő település Kolozs megyében, Kalotaszeg középpontjában helyezkedik el, a Felszeg falvai közé tartozik. Régi honfoglaláskori falu. Kalotaszeg, mint tájegység Nyugat-Erdélyben a Kárpátok lábainál fekszik, az ország kisebb magyar tömbjeként, régi erdélyi magyar néphagyományok őrzőjeként. Körösfő e vidéknek egyik leghíresebb települése, így fontos, hogy a tájegységről is pár szó essék. **Kalotaszeg** a Sebes-Körös és Kalota vizeinek a háromszögletű völgye. Nevét a honfoglaláskor itt letelepedett Kalota nevű magyar törzsről kapta, első írásos említése 1433-ból származik Heltai Gáspár krónikájából. Kalotaszegnek három fő része van: Felszeg, Alszeg, Nádasmente, de ide tartozik még Kapus vidéke és az Átmeneti vidék is. Fővárosának Bánffyhunyadi tartják. A Budapest c. napilapban 1886-ban Kuskó István így ír: „Kalotaszeg az erdélyi magyarság oázisa..A szokások és erkölcsök őseredetiségükben vannak meg náluk. Látni kellett volna, e romlatlan kedélyű nép mily gyönyörűen lejtette a csárdást!..Hát még beszédjük, mily értelmes és mennyi intelligenciát árul el.” Óriási szavak ezek egy főként földműveléssel foglalkozó parasztnépről. Kitűnik, hogy már akkoriban is különös okossággal voltak megáldva az itt élők.

Körösfő szerte a világon **híres eredeti magyar varrottasairól**, szebbnél szebb **fafaragásairól**, gyönyörű **népdalairól**, máig használatos élénk **néptáncáról**, színpompás **népviseléséről**, valamint az emberek vendégszeretetéről, hazafiságáról és az idősök ízes magyar beszédéről. A település az évszázadok viharai és pusztításai közt sokat szenvedett, de lakói annál erősebb hittel küzdöttek az életbenmaradásért. Szülőfalum, mint a tájegység legismertebb települése a kalotaszegi magyar népművészet nagykövete az egész világban. Lakosai főként az otthon készített kézműves dolgok árusításából biztosítják megélhetésüket. E tárgyakat messze földre viszik el, így megakadályozva, hogy Kalotaszeg neve a múlt homályába vesszen.

A falu Kolozsvártól nyugatra 43 km-re és Bánffyhunyadiától keletre 7 km-re, az E60-as nemzetközi út mentén fekszik, így könnyen megközelíthető a turisták számára. **Körösfő község**, melyhez hozzá tartozik Nyárszó, Sárvásár és Kalotánádas falvak. A község összlétszáma 1602, Körösfő lakosainak száma 958, nagy többségben magyar ajkú nép. A körösfői völgyet körülveszi a Ríszeg-hegy 747m, Ravasz-hegy 733m, Csipkés-hegy 675m. Keletre a Körösfői-hágó határolja, nyugatra a Kalotaszegi-medence folytatása található. Körösfő földrajzi koordinátái: é.sz. 46°50'10", k.h. 23°06'32", tszf.magassága 623m, a GMO-mentes régióhoz tartozik.

A település **nevét a Sebes-Körös forrásáról kapta**, amely itt ered a falu határában. Körösfő románul Izvoru Crișului, németül Krieschweij. A falu egyike a legrégebbi kalotaszegi magyar településeknek, mely nevének történetéből is kitűnik. Crisfeu a magyar Keresfo latinositása, és mai román neve is teljes mértékben a fordítás szabályait követi: izvoru=forrás(fő), Crisului=Körös. A

falu nevének változásai: 1282-ben Keresfev, 1646-ban Keöreoș feő, 1711-ben Keresfü, 1754-ben Körös-fő, 1808-ban pedig már megegyezik a mai Körösfő elnevezéssel.

A településről számos írásban olvashatunk, közülük kiemelném Sebestyén Kálmán Körösfői Részeg alatt című könyvét, Tőkés Tibor körösfői lelkész írásait a falu történetéről, Hála József Kalotaszeg vázolata könyvét és a Mátyás-Imecs szakdolgozatot, melyekből e dolgozat legtöbb **konkrét** régi évszámai, pontos **adatai** és idézetei is **származnak**. Aki főként képekkel illusztrált könyvet keres, annak Váradi Péter Pál-Lőwey Lilla Erdély Kalotaszeg képes krónikája című könyvébe érdemes belelapoznia. Sok adatot hordoznak még Murádin Jenő Körösfő évszázadai, Malonyai Dezső A magyar nép művészete, Kós Károly Régi Kalotaszeg című könyvek.

Körösfő **első írásos említése 1276**-ból származik. A néphagyomány szerint az Ordományos nevű határrészben állt régen a falu eredeti helye **Ordomb város** név alatt, amely az első tatárjáráskor teljesen elpusztult. Lakosai elmenekültek, ám visszatérve, az eredeti helyétől kicsit távolabb, megalapították a mai Körösfőt. A hiedelem szerint Ordományosban van elrejtve a híres Ordomb város kincse és harangja is. Idősebb emberek elmesélték, hogy annak idején még jó pár személy indult el nagy reménységgel e kincsek felkutatására sikertelenül. Így a mai napig fennáll a talány, hogy valóban létezik-e Ordomb város kincse, és az hova van elrejtve? Bizonyára létezhetett ott egy római kori település, hiszen Tőkés Tibor körösfői lelkész is ír róla, sőt az írások is megemlítik 1391-ben „Ordumanus” és 1455-ben „Ordomanus” néven. 1977-ben itt végzett régészeti ásatásokat dr.Ferenczi István és Sebestyén Kálmán a körösfői iskolásokkal együtt. Cserépmaradványokat, pénzérméket találtak: egyik ilyen a Marcus Antonius Gordianus császár (238-244) idejéből való római pénzérme „IMP.CAES.M.ANTONIUS.GORDANIUS. AUG/ E/VIRTUS AUG./H” felirattal, másik a Körösfő belterületéről előkerült rézpénz Philippus Arabus császár (244-249) idejéből a következő felirattal: „IMP.M/ARCUS/ JUL/IUS/PHILIPPUS AUG/USTUS/,/E/,LIBERALITAS AUG:/H”. Az 1979-ben a Szala-pataka barlangjában talált bronzkori agyagcsészék, égett malaccsontok bebizonyították, hogy négyezer évvel ezelőtt, Kr.e. 2300-2100-ban a barlang a bronzkori ember menedékhelye volt. Fontos lelet egy Dyrrachium is, vagyis az Adriai-tenger partján levő görög gyarmatváros ezüst drachmája a római korból, mely arra utal, hogy Körösfő területének népe már régóta kereskedelmi viszonyban állt távoli kultúrák népeivel is. De találtak még a Szőlőoldalon is régészeti leleteket Kr.e. 12.000-10.000-ból, a szántásokban kunyhók nyomai is észrevehetők, melyek egy XI. századi település maradványai lehetnek. Körösfő királyi birtok volt egészen a XIII. századig, amikor a területet az erdélyi káptalan kapta meg. Egy 1276-ból való oklevélben így említik „terram nostrum Crysfev vocatam, in comitatu Byhorensi existentem”, innen tudjuk meg azt is, hogy a falu 1276-ban még Biharhoz, 1282-ben pedig már Kolozs vármegyéhez

tartozik. Az 1241-es tatárjárás során Körösfőt is nagy pusztítások érték. 1391-ben leírták a falu határvonalait is, melyek szerint már a régi időkben is a mai helyén feküdt, kicsit nagyobb területen, hiszen Földvár ma Nyárszóhoz tartozik. Körösfő 1600-ban a gyalui püspökséghez tartozott, majd Báthory Gábor fejedelem, aztán 1613-ban Bethlen Gábor fejedelem tulajdona, végül 1663-ban Bánffy-birtok lett. II. Rákóczi György idejében Körösfő népét megint nagy megpróbáltatások érték, mivel 1658-ban a tatárok újra elpusztították Kalotaszegét, mely szomorú eseményt Köröspataki B. János is megírta verses krónikájában. 1661. június 28-án Ali pasa Kemény János fejedelem ellen indult, amikor Bánffyhunyad után Körösfőt és templomát is lerombolta. Az 1679-es összeírás szerint a falu fele a pusztulásba vészett. A monda szerint a körösfőiek a templomba menekültek, de a tatárok ott is legyilkolták őket. E szörnyű eseményre utalnak a templomdomb tömegsírjaiból előkerült emberi csontok maradványai is. Hogy a végpusztulást elkerüljék, Körösfő népe is kénytelen volt behódolni, így több évtizeden át kétfelé adózott, a töröknek és az erdélyi fejedelemnek egyszerre. E szomorú időszakot őrzi a környéken a töröknek eladott leány balladája, melynek körösfői változata a mellékletben olvasható. E balladát Faragó József gyűjtötte össze, és a régi magyar balladaköltészet egyik iskolapéldájának tartotta. 1685-ben megszűnt a török hatalom, de a bevonuló osztrák csapatok újra megkeserítették a falu életét. A már sokat szenvedett körösfői nép számára az 1703-1711 közötti kuruc szabadságharc is csak újabb megpróbáltatások hozott. Az 1848-49-es forradalom végre pozitív változással járt, hiszen 1848. június 18-án eltörölték a jobbágyságot, így Körösfőn 63 jobbágycsalád szabadult fel, s a falu védelmére nemzetőrséget szerveztek. 1849-ben a Gyalui-havasokban az Avram Iancu által vezetett román csapatok legyőzték a magyar sereget megölve vezérüket, Vasvári Pált. Körösfőn minden évben megemlékeznek ezen eseményről, az 1995-ben felállított Vasvári-kopjafa előtt. A XX. sz. elején a két világháború a körösfői embereket szörnyű csapásként érte. Legborzasztóbb álmaik váltak valóra, amikor a férfiakat elvitték katonának, és így rengeteg családot megcsonkítottak. 1918 karácsonyán a német hadsereg, 1944. október 12-én pedig az oroszok is megszállták Körösfőt. Raboltak, pusztítottak, felégették az iskola és az egyház könyvtárát. Tamás Erzsi néném mesélte el, hogy annak idején hogyan csúfították el korommal az arcukat, és bujdosnak a határban az itt duhajkodó katonák előtt. Hogy egy kicsit jobban beleképzelhessük magunkat az akkori emberi sorsokba, elmesélem a saját családom történetét, melyre a világháborúk ugyancsak rányomták véres pecsétjeiket. Anyai ágról való nagyapám, aki 1939-ben született, szomorú gyermekkorral rendelkezik, hiszen félárvaként nőtt fel, de a történet nem itt kezdődik, úgyhogy nézzük csak az elejét. Nagyapám nagyapját, Kovács György mocsit az I.világháború során, 1914-ben elvitték katonának. Maga után hagyta kétéves kisfiát és állapotos feleségét, megszületendő kislányát pedig sohasem láthatta, mivel 1917-ben a harctéren veszítette

életét. Fiatal felesége kisfiuk halála után újra férjhez ment, kislányát pedig saját szüeleire hagyta, hogy felneveljék. Ez a kislány, Erzsébet, az én dédnagymamám volt. Felcseperedve 1933-ban egy boldogabb jövő reményében férjhez ment Antal János magyarhoz. A sanyarú sors azonban folytatódott, jött a II. világháború, és férjét elvitték katonának. Két kisfiukat egyedül nevelte tovább, s várta, hogy jöjjön a jó hír, hogy férje hazatér. A jó hír helyett azonban a rossz jött ismét, édesapja után férje is 1945. április 28-án a messzi földön vesztette életét. Így dédnagymamám asszonyként egyedül kellett igazgassa a gazdaságot és biztosítsa megélhetésüket. A kemény éveket a két kisfiú is nagyon megérezte, bármikor kérdezősködöm nagyapámtól és bátyjától, mindig elérzékenyülve mesélnek a múltból, szavaikból kiérződik a szívükben maradt fájdalom. Az ilyen szívszorító történetekből bőven jutott nagyon sok családnak Kalotaszegen. Így teszem fel jogosan a kérdést, milyen élete lehetett ezeknek az árváknak és asszonyoknak? Vajon nekik mekkora lelki és fizikai erőre volt szükségük, hogy ezeket kibírják? Nem is beszélve a fiatal férjeikről, édesapáikról, akik a csatamezőn bánatosan ábrándozhattak a maguk után hagyott kicsiny gyermekeikről. Elgondolkodtató....Talán egy csekély kárpótlás volt ez asszony számára, hogy szinte mindegyik dédunokáját megláthatta, 1993. június 8-án hunyt el. Hősi halottjait nem feledte a nép, a templomban és annak dombján is egy-egy emlékmű őrzi neveiket. Az I. vh.-ban 35, a II.vh.-ban 21 körösfői fiatal halt meg a hazáért. A Trianoni békeszerződés még nagyobb csapást mért a kalotaszegi magyar népre. Körösfő kisebbségi sorsba jutott, és sajnos jelenleg is ezen életkörülmények között vívja harcait a mindennapokban.

Körösfő **híres református temploma** Kalotaszeg legszebb fekvésű egyházi építménye, mely az E60-as útról már messziről odavonzza az átutazók tekintetét. Mikor hosszú útról megyek hazafelé, és a malomtetői kanyarban megpillantom szülőfalum **négyfiatornyos** templomát, tudom, otthon vagyok, és ez leírhatatlanul csodás és megnyugtató érzés! Malonyai Dezső Kalotaszeg gyöngyszemeként ír az épületről. A templom a falu feletti dombra épült a XV-XVI. sz.-ban. A középkori templomnak nagy része a török-tatár dúlások során elpusztult, így az 1690-es években újjáépítették. 1763. június 23-án Kalotaszeg területét hatalmas földrengés rázta meg, amelynek következtében Körösfő temploma is súlyos károkat szenvedett. 1764-ben az építményt renoválták, ekkor épült meg a templom torony alatti része a régi alapokon. 1833-34-ben a növekvő gyülekezet miatt a templomot kibővítették, és a mai napig így őrzi alakját. A bővítés során falaztak be a déli kőkerítésbe két római sírkövet, melyeket ma is láthatunk: az egyik dombormű egy oroszánt ábrázol, a másik egy kezében kelyhet tartó férfi mellképét. A templombelső jellegzetesen csak piros írásos varrottasokkal van díszítve, melyeket mind a körösfői nők varrtak és adományoztak az egyháznak. Feltekintve a kiskar felé láthatjuk a faragott jelképes pelikán madarat, melynek régi változata a

férfiak felőli bejáratnál található. A Mózes-szék fölött egy fából faragott Nagy-Magyarország címer látható. A templom mennyezetének közepén egy műveszi értékű fából készült faragott csillár áll, melyet a körösfői férfiak faragtak, belsejébe pedig belevésték **a falu legrégebbi 31 családjának** nevét. A templom 225 db festett kazettája három különböző korból származik. A régi templomnak virágdíszes mennyezete volt, melyet az 1700-as években a neves mester, Gyalui Asztalos János festett. Hogyan nézhetett ki ez a reneszánsz mennyezet? Szerencsére ma is megcsodálhatjuk a templombelső nyugati részén, ahol a karzat mellvédjén 5 és a karzat alján 4 kazetta őrzi e kor emlékét. A **kazettás mennyezet** ma meglévő tábláiból a legtöbbet, 135-öt Asztalos Umling Lőrincz festett 1764-ben. A férfiak felőli mennyezet egyik kiemelkedő, nagyobb tábláján a következő felirat olvasható: „Ez Isten háza építetett Baczoni Incze Sámuel prédikátorságában István Mihály curátor Péntek István falusi bíró Antal András egyházfi idejében anno 1764 Asztalos Umling Lőrincz által”. Umling Lőrincz Körösfőn megtalálható mintakincsében a régi reneszánszos mintáin kívül új formákat is megjelenített, barokkos festései naturalisztikusabbá váltak, a virágok mellett állatok képeit, a napot és holdat is megfestette. A körösfői templomban jelent meg legelőször Umling jellegzetes motívuma a virágtövek tetején ülő madár. A templom bővítésekor, 1834-ben újabb 90 tábla készült, melyeket Varga László kolozsvári mester festett. A szószékkoronát 1835-ben Olasztelki Sólyom Ignác mester készítette. Az orgona Kolonits István munkája 1841-ből. A templomnak két harangja van, a nagyobbikat 1788-ban öntötték, a kisebbiket 1858-ban, de utóbbit az I.vh. során elvitték, helyette 1922-ben újat készítettek. Az úrasztali kelyhek közül a legértékesebb 1720-ból való. Úrvacsoraosztáskor külön kehelyből isznak a férfiak, az asszonyok és az előljárók. Az egyház tulajdonában áll egy értékes régi török imaszőnyeg, az ún. **„Rákóczi-szőnyeg”**, melyet minden ünnep alkalmával megtekinthetünk a templomban. A néphagyomány szerint II.Rákóczi György fejedelem 1660. május 22-én a szászfenesi vesztés csatában súlyos sebet kapott. Nagyvárad fele menekült és Körösfő határában megpihent, hogy sebeit kimossa, ekkor egy körösfői ember, Korpos György vezette el a fejedelmet egy forráshoz, ahol sérüléseit ellátta. II.Rákóczi György hálája jeléül neki ajándékozta szép imaszőnyegét. A szőnyeget családi ereklyeként őrizték 1754-ig, amikor Korpos István kurátor az egyháznak adományozta. A körösfői templom ma műemlék, a kalotaszegi népi építkezés leglátványosabb művészi alkotása, magában hordozza a helyiek ragaszkodását a néphagyományok és a vallás iránt. A templomtól keletre van a temető, mely egykor tipikus kalotaszegi színes kopjafás volt, később faragott fejfás lett, ma azonban főként kőből készült síremlékek találhatók benne tartósságuk miatt. A temető különlegessége, hogy a sírok mindig kelet felé néznek, és a halottat úgy fektetik bele, hogy a felkelő nap az arcába süssön. A papi lak régen fenn a templomdombon helyezkedett el, kőkerítése ma is látható azon a helyen,

amit „pap kertjének” neveznek. Ezt az épületet a tatárok elpusztították, így 1754-ben már új helyen volt bent a faluban. Az 1970-es években új parókiát építettek nagy udvarral, amelyet ma is használnak. A Körösfőn szolgáló **lelkipásztorok** közül 22-nek ismerjük a nevét. A legelső ismert lelkészünk Mindszenti Basilius 1646-ból. Körösfőn a legtöbb ideig, 41 évig Tőkés Tibor szolgált, majd Gillyén János 35 évig és Miklosvári Péter 30 évig. Közülük részletesebben is megemlíteném Gillyén Jánost (1846-1881), aki rendkívüli jó viszonyban állt a falu népével, köztük „a legszebb egység virágzott”. Rácz János Lajos (1905-1913) fedezte fel a Paplyuka nevű körösfői cseppkőbarlangot. Tőkés Tibor (1929-1968) a körösfőiek nagyrabecsült lekipásztora volt, vasárnapi iskolát, nőtársaságot, ifjúsági egyesületet és dalárdát is szervezett. A lelkiismeretes lekipásztor még szüleim emlékeiben is él, elbeszélésük szerint a gyerekekkel szigorú kedvességgel foglalkozott, zsebében mindig volt cukorka számukra. Egy-egy szegényebb háznál való látogatása után, gyakran találtak elrejtve a párnák alatt egy kis pénzt. Ő volt, aki megírta a falu történetét az utókornak. Nyughelye a cinterem keleti részében található, a fiatalok konfirmáció alkalmával minden évben virágot helyeznek el a sírján. Kántor Attila (1968-1994) idejében épült az új parókia és az imaház, ekkor fedték át újra zsindellyel a templom tetejét. Ma is jó egészségnek örvend Marosvásárhelyen. Ferencz László (1994-2011) szolgálata alatt alakították át a parókia és az imaterem tetőterét lakhatóvá, elkészítették a padok fűtését a templomban. Jelenleg Magyarbikalon él feleségével. Sebestyén Ákos 2011-ben kezdte meg szolgálatát a faluban, és jelenleg is ő az egyházközség lekipásztora. Nagyon szépen megfogalmazott prédikációi minden egyes alkalommal az emberek szívéig hatnak, és irányt mutatnak a hétköznapiakban. Még csak pár éve szolgált nálunk, de vezetésével sikerült védőburkolatot csináltatni a templom festett kazettás mennyezetének, a torony és a templomhajó zsindelyes fedelét átkezelni, a parókián újításokat végezni. A parókia könyvtárát a háború során felégették, de két régi családkönyv megmenekült, melyeket az én dédnagyapám, Péntek Márton piszkiri rejtett el, e történeteket a könyvek első lapjaira is leírta. Körösfő, habár kis település, mégis számos református lelkészt adott az erdélyi magyarságnak. Ők a következők: 1773-ból egy György nevezetű lelkész, majd a XX.sz.-ból, Mihály János miháncsi, Kántor Attila, Korpos István gyurka, Kántor Csaba, Mihály Lajos miháncsi, Péntek Márton marci, Péntek Béla császár, Bódis Miklós, Mihály János bori és Korpos Orsolya jankó.

A falu a küszirti Kékkút forrása környékén alakult ki. Körösfő első térképe II.József császár (1780-1790) idejéből való, amin látható a falu soros-utcás jellege és a 18 telek a Kúszirton. Jóval később jött létre a Szegely 14 telekkel, majd a Piac, legvégül pedig a Bedecs utca és a Hóstát. A **régi körösfői házak** szalmafedeles sövényfonatú épületek voltak. A XVIII. sz.-ban már szalmafedeles boronaházak, tehát a földre letett tölgyfa talpakra fenyőfa boronákból építettek, a ház

belső részét agyagos sárral kitapasztották, a padlót agyagból ledöngölték. A föld ledöngölését az én gyerekkoromban is végezték, emlékszem nagyanyám ilyen jellegű munkájára a saját pincénkben. A XIX.sz. végén oromfalas csonka-kontyos házak voltak, majd a XX.sz. elején már a díszesebb oromfalas-nyeregtetős építkezés figyelhető meg, néhány ház már emeletes. Ma a modern világ hatására egyre inkább az emeletes házak építése kerül előtérbe. A körösfőiek lakóházukat kalákákban építették a telek egyik felére, mely előtt egy virágos kiskertet hoztak létre. A telkeket a fiúgyermekek örökölték, akik felnőttként is gyakran egy udvaron laktak. Nagyszüleim elmondása szerint annak idején, a házak csupán egy vagy két szobából álltak. Az első szoba két ablakkal tekintett az utcára, ez volt a kalotaszegi tisztaszoba, a második szobát használták a hétköznapiakban. Az udvar felőli részen tornác volt. A ház teteje zsindellyel fedett, kéménye nem volt, mert a füst a padláson terjedt szét, és a fedél füstlyukain távozott, így a házat melegen tartotta, és a disznóházalékot is megfűstölték vele. Az udvar végére építették merőlegesen a csűr, melynek két oldalán pajtákban voltak a szarvasmarhák, fölöttük a pajtahéja. A csűr mögötti kertben gyümölcsös és veteményes volt kialakítva. A telek másik felében voltak a disznópajták, a gabonás, a fásszín és a kút. A körösfői parasztház berendezésének részei: ágy, asztal, székek, pad, padláda, tűzhelyes cserépkemence, vizespad, kaszten, lóca, téka, kenyérsütő kemence, telázi, szövöszék, tulipános láda, szuszink, lombár, a falra akasztott kancsók és tányérok, varrottas falvédők. Régen a lakóházak kapui fából készültek, melyek gyönyörű faragásai mind a körösfői férfiak ügyeskezűségét hirdették. Ma már sajnos egyre kevesebb ilyen szépen faragott kaput lehet találni. A **kalotaszegi tisztaszoba**, a helyiek nyelvén parasztszoba tulipános motívumaival viszont a mai napig szerves alkotórésze a legtöbb körösfői lakóháznak, részei: vetettes ágy a számos varrottas lepedővel, párnával és paplanokkal, kézzel festett tulipános-láda, -szekrény, -padok, -asztal, -szék, -tükör, -kendőtartó. A falat virágos tányérok borítják, a fogason kancsók, köztük a híres győri kancsók láthatók. A mennyezethez közel van a piros-fehér csíkos rúdraaló. Nélkülözhetetlen darabjai a szobának a Rákóczi-festmények. Mindezt a színes tulipános pompát tetőzik a legnagyobb tökéletességgel elkészített, gazdag mintavilágú varrottasok. A körösfői tulipános ládákban a kalotaszegi népviselet dédszüleinktől örökölt egyedi és ősi darabjaira bukkanhatunk. Valódi kincsesbányák e ládák!

Mint bármely településen itt is az egyik legizgalmasabb kérdés, hogy melyik lehet a **legöregebb ház a faluban**? Erre a választ meg is találtam a Kiskúszirten a 128-as házszám alatt. A ház pontos építési dátuma ismeretlen, de 1848-ban már létezett és 1906-ban kibővítették. Legutolsó bizonyítéka a boronafás építkezésnek Körösfőn, értéke muzeális. Az 1848-as forradalmat is átélte ház ma lakatlan, elhanyagolt. Tudjuk, hogy 1750-ben 28 telken 29 házban 35 család élt. A falu

lakosságának nagyfokú szaporodása következtében 1784-ben 47, 1857-ban 86, 1880-ban 115, 1900-ban 143 és 1910-ben 170 ház volt. Jelenleg 339 házszám található a faluban.

Tekintsünk hát bele egy kicsit a **falú társadalmi és gazdasági életébe** is. Mivel is foglalkozhatott a régi körösfői ember a mindennapokban? A falusiak életét az évszakoknak megfelelő munkálatok töltötték ki. A **mezőgazdasági munkák** kezdetét minden május 1-jén a nép megünnepelte, a falu határát körbeszántották a faluekével, melyet 8 pár ökör húzott két legény vezetésével. Az emberek a hozzájuk tartozó földet jegyfával jelölték meg, összesen 38 ilyen jegyet ismerünk, pl. a Pentökék XX, az Antalék IX, Kovácsék II II, stb. A falu agyagos talaja nem jó termőföld, ezt a körösfői ember már a régi időkben felfedezte, így a nyári hónapokban sokan mentek pénzkereset céljából az Alföldre aratni. Kiegészítésként foglalkoztak **sószállítással** is, 1640-ben Nagyváradra, 1820-ban már Kolozsvárról Bánffyhunyardra és Élesdre is szállították a sót. A XIX. sz. elején megépült a „sóút”, melynek munkálataiban a körösfőiek is részt vettek. Láthatjuk, hogy a körösfői emberek már akkor, és ma is fáradhatatlanul és keményen megdolgoztak mindenért. Körösfő a „címeres posták” útvonalába esett. A XIX. sz. végére megépült a falut átszelő országút, így 1767-től a körösfői Hágóban fogadó is működött. A sószállítás lehetősége a vasút megjelenésével megszűnt. A falubeliek eszközeiket és ruházatukat maguk készítették. Nagymamám, aki maga is **készített kendervásznat**, így mesélte el a feldolgozás lépéseit: „A virágos kendent legelőször kinyűttük (megtisztítottuk a tövisektől), ami utána maradt az volt a magos kender. Ennek a magját kivertük, és ha megszáradt, a magot újra elvetettük a földbe. Szárát marokba szedtük, megszáritottuk, majd egy tót ástunk a Horgas alatt vagy a Bana-völgybe és oda beáztattuk, lenyomattuk kövekkel. Így ült a kender 3 hétig, ezután kivettük a tóból és jól megmostuk a patakban. Utána megszáritottuk, majd megtiloltuk (tördeltük). A pozdorlya jó volt a tűzgyújtásra, a megmaradt szöszös részét a kendernek pedig megleheltük (egy olyan eszköz, melyen a szegek között húzták végig a kendent). Ezután megfontuk, lett finom és durva rész belőle. Felmatoláltuk (feltekertük), megszapultuk, majd kimostuk a patakon és gombolyagot csináltunk belőle. Ezután lehetett szőni belőle lepedőt, inget, asztalterítőt, törülközőkendőt, zsákot és mindent, amire épp szükség volt”. A körösfőiek között már a régi időkben **több mesterember** is volt: 1624-ben István kovács, 1640-ben Márton kovács, 1679-ben András kovács, 1687-ben Péter kovács, 1727-ben György Márton és Korpos Márton fafaragó. A kovács név ma vezetőnévként van jelen. 1640 és 1666 között 12 körösfői gyalogos katona szolgált a gyalui végvárban. A körösfői malom 1713-ban a Sebes-Körösön állt, 1727-ben Korpos Jánosnak volt egy „pokolidő malma”. 1820-ban két malom is volt, az egyik a falu tulajdona a másik egy parasztemberé. Ma is megvan egy malom a falu végén, de már nem használják. A körösfőiek híresek voltak **állattenyésztésükről** is, 1842-ben így írnak a

faluról: „Gyönyörű szarvasmarhái, nagyszámú sertés nyájai, számos lovai és juhái vannak”. A XIX.sz. második felében jelent meg a bivaly, ami jó munkaerőnek számított és a tejtermelés fellendülését is meghozta. Állataikat a körösfői emberek rendszeresen elvitték vásárokbá is: a kolozsvári, nagyváradi, bánffyhungyadi, sőt még az országos marhavásárokbá is. A vásárokbá való menetelt, sokszor megnehezítették a súlyos vámok, ám ezek sem tántorították el őket a **kereskedéstől**. A Hon és Külföld 1842-ben így ír rólunk: „Nincs helyiség Kalotaszegen, ahol a kereskedelem sikerei annyira megmutatkoznának, mint Körösfőn”. Ez arra enged következtetni, hogy volt és van valami ezekben a körösfői emberekben, valami különleges képesség, erős élni akarás. Nem nyugodtak bele lustasággal a terméketlen föld hozta szegénységbe, hanem tenni, dolgozni akartak egy szebb jövőért, egy jobb megélhetésért és ennek a kitartásnak a mai napig láthatóak az eredményei, mintha a körösfői ember karakterévé vált volna, hogy sosem adja fel!

Körösfő földrajzi adatairól legelőször 1940-ben dr.Tulogdi János geográfus írt, majd 2008-ban a Mátyás-Imecs szakdolgozat is foglalkozott vele. Körösfő **talaja agyagos, mészköves** föld, melyet kristályos kőzetek, szárazföldi és tengeri eredetű, eocén-kori üledékek alkotnak, ez „a lagúnás rendszer rövid idejű tengeri kapcsolatokkal tarkított.” A falu határában 103 töbröt fedeztek fel. A természetben barangolva rengeteg mészpadot, breccsát figyelhetünk meg tengeri üledékekkel, csiga és kagyló kőületekkel, melyeket én is gyűjtöttem gyermekként. Körösfőn egy **karsztfennsík** található, melynek fejlődését a Sebes-Körös határozza meg, a Borzika nevű területen lévő völgy pedig két részre osztja. A keleti rész felszín alatti vizei a Szala-pataka-barlang rendszeréhez tartoznak, a nyugati rész vizei pedig a kűszirti Paplyuka-barlanghoz. A térségben számos karsztforrás van, melyeket a falu népe már régóta használ vízellátásra. Körösfő területén barlangok is találhatóak. A leglátványosabb barlang a Kűszirt utca alatt elhelyezkedő **cseppkőbarlang**, amely itt a Kékkút csorgónál lévő dolinában kezdődik, de van egy másik nyílása is a Csereszélén, a Kűszirt végében, amelyen ugyancsak a barlangba jutunk. A cseppkőbarlangot Rácz Lajos körösfői lelkész fedezte fel az 1910-es években. A szájhagyomány úgy tartja, hogy egy bivaly esett bele a merőleges járatba a Csereszélén, ezt vette észre a tiszteletes, innen származik a „Paplyuka” elnevezés. A monda szerint nagyon régen ezen a barlangon jártak ki a mezőre az emberek, tehát e hely összekötötte a határt a falu belsejével. A körösfőiek közül többen is voltak a barlangban, köztük édesapám is. Dr.Tulogdy János 1944-ben elmondta, hogy a barlangban először egy kisebb tér van, ami szűk járatban végződik, de ha ezen átkelünk, egy újabb terembe juthatunk. Itt gyönyörű fehér kalcitból álló cseppkőcsapokat és cseppkőgyertyákat láthatunk, melyek néha oszlopokat alkotnak. A barlang mennyezete vízszintes, de egyes helyeken ék alakban felnyúlik 1.5-4 m-ig is. Medre lépcsőzetes, cseppkőmedencékből áll kisebb vízesésekkel díszítve. A barlangon egy

csermely folyik át, mely a Kúszirt utcában lévő Kékkút csorgójánál jut a felszínre. Ez a hely pontosan az én szomszédságomban van. Tulogdi érdekes megfigyelést is tett, a barlangban tartózkodásakor hallotta a felette lévő utcán elhaladó bivalyszekerek zaját, ebből arra következtetett, hogy a barlang mennyezete csak pár méter vastag lehet. A falu határában egy másik barlang is található, a Szala-pataka-barlang. Ezt először 1981-ben mérték fel a Kolozsvári Amatőr Barlangász Klub tagjai Bagaméri Béla vezetésével. Útjukat több helyen szifonok zárták el, vagyis olyan járatok, melyeket teljesen kitölt a víz, de néhányon átjutva a barlang hosszát 550 m-nek találták; ennél valószínűleg sokkal több. Belseje szintén számos cseppkövel van díszítve, mésztufagátak, sőt akár fél méter mélységű tavak is találhatók benne. E körösfői barlangok számos lehetőséget nyújtanak a következő nemzedékek számára. Feltárásaikkal és kiépítéseikkel Körösfő a díszes magyar népviselete, népművészeti háziipara mellett egy újabb vonzerővel is gazdagodhat szép cseppkőbarlangjai révén.

Körösfő színes növényvilága tarka képet fest a tájról. A Kalotaszegi medencében élő 750 növényfaj közül néhány kizárólag a Kárpátokban alakult ki, nagyon értékes, veszélyeztetett faj. A falu vidékének természetes növényvilágát régen az erdők, főként bükk-, tölgyerdők, lucfenyvesek alkották, napjainkban azonban ezek fokozatosan átalakultak mezőgazdasági területekké, legelőkké. A bükkösök maradványaival a Bedecs utca végén a Borzikában és az Ordományos határrészen találkozhatunk. Gyertyános-tölgyeseket Körösfő és Nyárszó határában láthatunk. A bükkerdőkben élő virágok: a hóvirág, tavaszi tözike, májvirág, csillagvirág. De láthatunk mezei orchideákat is: fehér madársisakot, madárfészek orchideát és boldogasszony papucsát. Körösfő határában él a turbánliliom is, ezenkívül az erdélyi hangyabogáncs, vitézkosbor, tavaszi hérics, nagy ezerjófű, apró nőszirm, kárpáti sáfrány, őszi kikerics, zergeboglár, gyöngyvirág stb. A Ríszeg-tetőre májusban érdemes kilátogatnunk, legértékesebb ritkasága a **henye boroszlán**, latinul *Daphne cneorum*, vagy a nép nyelvén **ríszegvirág** bódító illata miatt, amely Körösfő jelképe is egyben. E törpecserje 10-25 cm-es ágai a földön terülnek szét, elkülönülő bokrokat alkotva. Május táján virágzik, ekkor rózsaszín szőnyegként borítja be a tetőt. A ríszegvirág védett faj, a világon csak nagyon kevés helyen terem. Virágjainak színe rózsaszín, de nagyon ritkán találhatunk fehér színűeket is. A tájegységre jellemző árvalányhaj is megtalálható itt, a legények zöld kalapjukba mindig árvalányhaj csokrot tűznek díszítésként. Körösfő határában fennmaradt egy lápfolt is, melyben a ma már alig található jégkorszaki maradványfaj, a tözegeper él. E vidék **állatvilágát** alkotják az őzek, vadnyulak, rókák, siklók, varangyos békák, baglyok, cinegék, fecskék, az ún. Mátyás-madarak, melynek szép kék tollát a férfiak kalapjába tűzve is észrevehetjük. A falu közepén egy villanyoszlop tetején lévő fészekben minden évben egy gólyapár kelepel. A Szala-patakában él a foltos szalamandra.

Köröső négy évszakos, mérsékelt kontinentális **éghajlatú** vidék, de óceáni és mediterrán hatások is érvényesülnek a területen. Éghajlatára a hegyvidéki jelleg vonatkozik, kicsit zordabb az átlagnál a hűvösebben fujdogáló szelek miatt, de nyáron itt is jócskán felmelegszik a levegő.

Köröső életében döntő szerepet játszott **Gyarmathy Zsigáné** Hory Etelka (1843-1910), kalotaszeg nagyasszonya. A **varrottasok** készítésének tudománya neki köszönhetően nemzedékről nemzedékre, anyáról lányára száll, így tanultam meg én is édesanyámtól és szeretném továbbadni majd gyermekeimnek is. A Gyarmathy család valódi áldást jelentett Kalotaszegnek, de különösen Köröső számára. Ha Gyarmathy Zsigáné nem lett volna oly hű honleánya Kalotaszegnek, akkor ma valószínűleg Köröső népe sem kereshetné kenyerét a kézimunkák készítéséből és értékesítéséből. A körösői embereket józan életfelfogásuk, leleményességük, gyors észjárásuk és bátorságuk elindította a Gyarmathyné által kikövezett úton. Hogyan is kezdődhetett a tájegység és Köröső népművészetének felemelkedése? Legelső mérföldköve az 1882-es országos kiállítás volt Budapesten, ahol Dr. Herich Károly kérésére Gyarmathy Zsigáné egy kalotaszegi udvart rendezett be. Ez nagy sikert aratott, felkeltve még József főherceg figyelmét is. Óriási megtiszteltetés volt, hogy Sziszi (Erzsébet) királyné Gödöllőn lévő kastélyát ezekkel a népi varrottasokkal díszítette fel. Lánya, Mária Valéria főhercegnő 1890-es esküvőjére kelengyéjének részeként kalotaszegi varrottasokat rendeltetett. Érdekes tény, hogy Kalotaszegen ekkor minden menyasszony a főhercegnő kelengyéjén dolgozott. Mária Terézia főhercegnő is körösői varrottasokkal díszítette hat termét kastélyában. Nagy érdeklődés volt irántuk Magyarországon is, de London, Párizs, Berlin, Róma, Brüsszel, Bécs, Madrid, Barcelona, Salzburg, Rio de Janeiro városokban is. Kiemelném Gyarmathyné szavait, aki a kalotaszegi falvak jellemzésekor 1897-ben ezt írta a faluról: „a legtöbb varrottast varrja a Körösői”. Ez tehát azt jelenti, hogy a felsőbb társadalmi rétegek házaiba, sőt szerte Európában a **királyi palotákba eljutott varrottasok** nagy százaléka a körösői nők keze munkája. Szinte hihetetlen, hogy ezek a magyar parasztasszonyok által készített varrottasok meddig eljutottak! Herceg Eszterházy Pálné két kalotaszegi ruhát csináltatott magának hajtásos fodorvászon lepedőkből. A ruha a Magyar Bazár 1885. aug. 16-i számában is megjelent. Klotild főhercegnő a tátrafüredi villájában minden egyes szobát kalotaszegi hímzéssel díszíttetett. Izabella magyar főhercegnő két kislányát kalotaszegi népi viseletbe öltöztette. A „Le moniteur de la Mode” párizsi lap külön cikket írt a csodálatos magyar varrottasokról. A francia fővárosban a Poissoniere boulevardhoz közel egy kalotaszegi varrottasokat árusító üzlet nyílt, mintha eme egyszerű parasztnép kezemunkája diktálta volna a divatot a nagy Párizsban és az igényes francia nőknek. Hatalmas szavak ezek! Munkácsy Mihályné három ruhát is varratott magának, sőt Kossuth Lajosnak is ajándékoztak e pompás esztétikai gyönyörből. Szállítottak belőle az 1800-as években Henrietta

belga királynénak, a cumnberlandi hercegnőnek, Viktória angol királynőnek, Theck Mary hercegnőnek, Párizsba Matild hercegnőnek, Lajos Viktor főhercegnek Salzburgba, a Korbay-párnak Amerikába, Bacsinszkyknének pedig Rio de Janeiroba is. Így lett a lenézett szegény parasztnők munkájából a legnagyobb divat a felsőbb társadalmi rétegekben. Nem csoda, hogy az 1887-es brüsszeli, 1890-es bécsi, 1904-es St. Louisi, 1905-ös liege-i, milánói, 1908-as londoni és az 1909-es berlini világkiállításokon is hatalmas érdeklődés övezte. **Gyarmathy Zsigáné Körösfőn** tett látogatásáról meghatódottsággal és igaz lelkesedéssel írt 1886-ban: „Az út mellett utcahosszat varró asszonyok ültek a leveles kapuk előtt: tízéves leánykáktól hatvanéves vénasszonyokig; kezükben a halványsárga vászon s azon virító, régi, hímes minták; a rojtos kredenc-terítő, a hosszú asztalfutó, a „tányéros abrosz”, szóval mind az a munka, amelyet én adtam a kezükbe: tehát míg a szénát forgathatnák, sietnek sok öltéssel kevés garast szerezni, s mily örömmel sietnek szegények; jóleső érzéssel nézem a szép, tarka képet, s a falu közepe táján megállítom kocsimat: megismernek, s egy pillanat alatt körülvesznek..Előttem lesz e kép sokáig ..Jól van csak varrjatok..lesz gondom rá, hogy a jó levegőn kívül egyébhez is jussatok, csak varrjatok!”. A **fodorvászon** Kalotaszeg másik fő specialitása, melyet sehol máshol a világon nem tudtak készíteni, pedig megpróbálkoztak vele a híres vászonszövő székelly asszonyok, sőt még a nagy párizsi cégek is, de egyiknek sem sikerült! A **kalotaszegi varrottasoknak** három fő típusa van: a **keresztsezemes**, az **írásos** és a **vagdalásos**=„fehéres. Pentsy József és Szentgyörgyi Lajos 1889-ben egy Kalotaszegi varrottas-albumot adott ki, melyben nagyon sok körösfői motívum szerepel, pl. a kistulipános és szénvonás, mint híres régi magyar minták Körösfőről. Megjegyezném, hogy a 2012-es londoni olimpiára a magyar versenyzők ruháit kalotaszegi motívumokkal díszítették.

Kalotaszeg legjelentősebb **háziipara** is **Körösfő** nevéhez fűződik. Gyarmathy Zsigmond 1879-ben megalapította az ország első „gyermekjáték-készítő tanműhelyét” Bánffyhunyadon. Körösfőről öt legény járt ide: Antal István fige, Kovács György kuruc, Mihály György bori-gyuri, Péntek György gyugyi és Márton István balogh-gyuri, aki faragott szobrocskáival vált híressé. Az elkészített gyermekjátékok nagy sikereket arattak, de 1886-ban a műhely megszűnt. Az itt végzetek megtanulták az asztalosmesterséget, esztorgályozást és e tudást továbbadták a többi fiatalnak szülőfalujukban. Ezután a körösfői férfiak elkezdtek a különböző „hímzett” tárgyakat, asztalokat, székeket, ládákat készíteni, a mintákat kapukról, régi varrottasokról vették le, így felhasználva az ősi kalotaszegi díszítőmotívumokat a háziiparban. Eleinte Magyarbikal és Körösfő emelkedett ki fafaragásaival a többi falu közül, de később Körösfő lett az egyedüli központ, ahol a kalotaszegi **fafaragóművészetet** folytatták. A körösfői emberek kitartását Gyarmathy Zsigmond is támogatta, így 1895-ben Bánffyhunyadon elkezdtek árusítani a körösfői faragott bútorokat, melyek az 1897-es

Magyar Kereskedelmi Múzeum háziipari kiállításán is nagy sikert arattak. Sajnos az alkalmi megrendelések nem biztosították a megélhetést, ezért a körösfői férfiak elindultak a nagyvilágba, hogy népművészeti termékeiket eladhassák. Így lett Körösfő népe a kalotaszegi háziipar vándorkereskedője a világban. 1907-ben a Kalotaszegi Lap elismerően írja Körösfőről, hogy „önerejük és önszorgalmuk által, a kalotaszegi bútorkészítés terén szép eredményeket értek el”. 1908 nyarán megalakult a **Körösfői Háziipari Szövetkezet**, melynek igazgatója György Károly helyi tanító volt, alapító tagjai a második fafaragónemzedékhez tartoztak. Kolozsvár látva a helyiek buzgó igyekezetét tanfolyamot indított 1908-ban Körösfőn. A fafaragók tudását a hímzés minősége jelentette, a leggyakoribb minta a tulipán, liliom, de gyakran faragtak fiktív virágokat is. A Körösfői Háziipari Szövetkezet élére 1909-ben Bokor Imre, budapesti ügyvéd került, ekkor változott át a neve Kalotaszegi Háziipari Szövetkezetté, és indult be virágkora. A háziipar főként irodák, szalonok, ebédlők, hálósobák berendezésére szolgáló bútorokat faragott. Négy és fél év alatt 72 nagysikerű kiállítást szervezett. Ez a **kiállításorozat** egyedülálló a magyar háziipar történetében! Az I.vh. küzdelmei után a háziiparosok egyénileg kezdtek dolgozni. Bejárták a körösfői emberek az összes magyarországi és erdélyi nagyvárosokat, de Kassát, Pozsonyt, Komáromot, Kárpátalján Beregszászt, Munkácsot, Vajdaságban Szabadkát, Csehországban Prágát, Brünnt, Karlsbadot és rengeteg más helyet is faragott tárgyaikkal és varrottasaikkal. Ez máig nem egy könnyű életmód, hosszú és fárasztó utakat kell megtenni, több hónapig a messzi távolban maradván az otthonától és családtagoktól. Az 1920-as években Kárpátalján Beregszászban, 1930-ban Franciaországban Rouenben nyitottak faragóműhelyt, Mihály György bori pedig Mexikóban dolgozott faragóműhelyében. Elképesztő, hogy akarattal és sok munkával mennyi hihetetlennek tűnő dolgot el lehet érni, csak szorgalommal kell érte dolgozni, ahogyan e falu is tette. 1924-ben Csucsán Octavian Goga román költő házának (Boncza-kastély) mélyfaragasú mennyezetét, a költő íróasztalát és a kastély bejáratú kapuját is körösfői fafaragók készítették. Olyan hírnévre tettek szert, hogy még a híradóban is bemutatták őket. A II.vh. utáni nehéz kezdeteket ismét legyőzték az emberek, különösen a kommunista világban volt ez rendkívül nehéz. 1954-ben a faluban új fafaragószövetkezetet hoztak létre. 1963-ban végre felépíthették a közös és tágas műhelyüket, ahol nagyon sok kézműves terméket gyártottak Hollandiának, Angliának, az Amerikai Egyesült Államoknak és Ausztriának is. Később mindenki kialakította magának a **kereskedői útvonalát**. Napjainkban a világban több helyen találkozhatunk körösfői kézműves munkákkal. Készítenek faragott sakktáblákat, hímzett dobozokat, fajtátékokat, faragott képkereteket stb. Egyedülálló régi körösfői találmány a titkos doboz, melyet a mai napig csak ebben a faluban készítenek a világon, titka rejtélyes kinyitásában van. A jó fantáziával rendelkező nép mindig újabb termékeket talál ki, és

készít el fából. Ha szeretnénk látni, hogyan készülnek a varrottasok, vagy ha a fafaragás technikájára vagyunk kíváncsiak, akkor nyugodtan kopogjunk be valamelyik házhoz, mert ott találjuk a szorgoskodó körösfői nőket és férfiakat, akik szívesen megmutatják nekünk, hogyan készülnek eme termékek. A műhelyekben nélkülözhetetlen elem a faeszterga, a gyalupad, a cirkula, a vésők stb. A szorgalmas kezek tehát meghozták gyümölcseiket az életkörülmények javulása érdekében.

Körösfő népe ragaszkodik hagyományaihoz, **hűen őrzi népviseletét**, mely az egyik legszebb magyar népviselet. Nem hiába nevezi Bródy Sándor a kalotaszegi lányokat „lábon járó tulipánok”-nak. A kalotaszegi női viselet legősibb és legjellegzetesebb darabja a **muszuly**, mely általában piros, sárga, zöld, ritkán szürkés színű. A lányok gyöngyös pártája szintén egyedi darab. A tájegység másik jellegzetessége a férfiak által viselt **szűr**, mely posztóból készült fekete és zöld hímzésekkel díszített kabát. A körösfői népviselet alkotóelemei: a) Nőknél: **párta**, pártapántlika, selyembojt, fehér gyöngynyaklánc, fejkendő, vállfűs ing, paraszting, gyöngyös váll, pántlika, mellény, csipkés mellrevaló, rojtos kendő, bujbi, szoknya, muszuly, pendely, parasztkötő, pántlikás kötő, alsószoknyák, csizma; b) Férfiaknál: szűr, bőgatya, kötő, lobogós ing, mellény, priccse nadrág, zöld kalap árvalányhajjal, bujka, fekete csizma. A pártát, csipkés mellrevalót, „kézrevaló kendőt” csak a lekonfirmált lányok viselhetik esküvőjükig. A fiatal asszonyok kelléke a hosszú fehér fejkendő, alatta színes, gyöngyözött fejkötővel, később pedig az egyszerűbb keszkenő. A körösfői lányok minden ünnep alkalmával felöltik legdíszesebb ruhájukat, és úgy mennek a templomba. Az idősebb nénik ma is „szedett” szoknyában és keszkenővel a fejükön járnak a hétköznapiakban is.

Körösfő a magyar **népdalok** valódi bölcsője, melyet Bartók és Kodály is felfedezett. A falu leghíresebb népdala a „Körösfői Rieszeg alatt”, melyet a Magyar Rádió is lejátszott 1938-ban Péntek Jánosné dobos éneklésében. De számos más népdal is fűződik a faluhoz, pl. A kúszirti hegyaljában; Körösfői templom tornya messzire látszik; Ha kimegyek körösfői nagyhegyre; Udvarom, udvarom, szép kerek udvarom; Körösfői lányok mit csináltak; Réten a réten, sej a körösfői réten; Kis kút, kerek kút van az udvaromban; Zöldre van, zöldre van a rácsos kapu festve; Egy asszonynak kilenc a leánya; Akkor szép a magyar lány, mikor koszorú van a haján; Virágéknál ég a világ; Újkorában megrepedjen a csizmám stb. A nótáknak pedig egész hadát tudják ma is a körösfői emberek.

A **körösfői nyelvjárásra** jellemző, hogy az é-t legtöbbször í-nek ejtik, pl. nígy, kík, ílet, ebídel, szíp stb. A be- igeletet bé-nek ejtik és a zárt ë-t is gyakran használják: pl. bémének. A ból-, ből-, tól-, től-, ról-, ról- ragokban az ó, ő betűket ú, ü-nek ejtik: házbúl, csürbúl, stb. Gyakrabban használják a hosszú magánhangzókat, mint a rövideket. Megfigyelhető még az összevonás: kegyelmed=kend/ked, áthasonlítás: hallja=hajja, keljél fel=kejjél fel, oldja ki=óggya ki. Ha az l

hangot mássalhangzó követi, akkor azt sokszor kihagyják: öltözik=ötözik, álmodik=ámodik stb. (Összegyűjtöttem egy pár tájszót, mely a mellékletben olvasható.)

A **körösfői emberek névszerkezete** színes és sok érdekességet von maga után. Izgalmas adat az első körösfői emberek névsora: 1493-ban egy Magyar Antal nevű jobbágy, 1504-ben egy Gyalui János nevű jobbágy, ők ketten az első körösfői emberek, akiket név szerint is ismerünk. A falu lakosságának magvát 1609-1820 között 5 család alkotta: Kovács, Péntek, Boczi, Antal, Korpos. 1666-ban a gyalui uradalom összeírásába 31 jobbágycsalád szerepel (lásd a Mellékletben). Nálunk a faluban nagyon jellemző a **ragadványnevek**, csúfnevek használata, melyek egyházilag is vezetve vannak. A faluban jelenleg több ugyanolyan vezeték- és keresztnévű ember él, őket csúfneveik alapján különböztetik meg. Honnan is eredhetnek ezek a nevek? Az én teljes nevem Péntek Tímea pizskiri. Tudom, hogy a pizskiri szó onnan ered, hogy az 1854-ben született elődömmel öregségében gyakran csintalankodtak a gyerekek, és ő mindig úgy küldte el őket, hogy „iszkiri-pizskiri el”, így ragadt rá ez a név a későbbiekben. Édesanyám lánykori neve Antal Anna magyar, mellékneve onnan ered, hogy az 1848-as szabadságharc idején született egy kisfiú a családban, amikor bejöttek a faluba a magyar katonák, ennek örömeire mondták az újszülöttre, hogy „született egy kis magyar”. A templomban mindegyik padnak megvan az elnevezése az abba ülő család vezetékneve alapján. A férfiak és a nők külön, egymással szemben foglalnak helyet. A ragadványnevek gyűjteményét a Mellékletben találjuk. Ma a Körösfőn élő **legidősebb ember** Kovács Gyula anók, aki 1921-ben született. 93 éves, és az idén megszületett első ükunokája is. Jelenleg is jó egészségnek örvend. Beszélgetéseink során elmesélte, hogy megjárta a háborút, ahol motoron sofőrként szolgált, s a legtöbb időt a Don-kanyarban töltötte. Az első magyarországi népszámlálás idején 1784-ben Körösfőn csupán 333 lakos, 179 férfi és 154 nő élt, a századok pusztításai és a nagy gyermekhalandóság miatt. A falu lakosságát megtizedelte az 1710-es és 1717-19-es pestis, 1801-1803-ban a skarlát, 1812-1814-ben a köhögés, 1814-ben a himlő, 1816-1817-ben a forró nyavalya, 1872-73-ban a nagy kolerajárvány. A körösfői létszám-maximum 1956-ban volt, ekkor a faluban 1335-en laktak. Jelenleg a falu **lakosságának száma 958**.

Körösfő helyneveiben is számos érdekes dolgot figyelhetünk meg. A legtöbb helységnev beszédes név, ilyen a Borzika, ahol régen nagy populációjú borz élt, a Ríszeg-tetőn nyílik a ríszeg virág, a Ravaszlik az ott élő rókákra utal, a Kúszirt a sziklás utcára, a Puszta az elpusztult lakott telkekre. A Legények párnája a csordát őrző legényeknek volt a kedvenc pihenőhelye. A helynevek gyakran a talaj milyenségére is utalnak: Hegyes, Kúszirt, Kúvágás, Veresdomb, Birc, Kövespad.

A **körösfőiek** múltjukat számos **mondába** fonva őrzik. Ilyen fennmaradt szájhagyomány az Ordomb város és a Rákóczi-szönyeg mondája is, melyeket fentebb már említettem. A régi babonás

hiedelmek közé tartozik, hogy a Düllő felett évente egyszer lidércek repülnek, a Porgoláton ördögök táncolnak éjszakánként, s ha a bagoly sokat huhog, akkor az halált jelent. Jankó János neves etnográfus 1891-ben leírta, hogy e nép úgy képzel, hogy a földet egy nagy cethal tartja. Érdekes módon ma is használják az emberek a szenes vizet az igézés ellen. Néhányan még a mai napig, ha pókot látnak, nem bántják, mert szerencsétlenséget hoz. Különleges szájhagyomány fűződik a körösfői kereskedelmi élethez is, mely szerint a falubeli vándorkereskedők útjaik során rengeteg távoli vidéket bejártak, még a világ végére is eljutottak, ahol egy szigeten csodálatos aranypalotára bukkantak. Érdekes történet a csizmadiatanítóé is, aki piros csizmákat készített, melynek sarkát sárga békaszemekkel és zöld tulipánokkal díszítette, és ezzel nagy hírnévre tett szert. A környékbeli nők pedig mind ilyen csizmákban akartak járni. E mondának feltehetően valamilyen hiteles alapja is van, mivel 1880 táján Wittmayer Lipót tanító Körösfőn suszterkedéssel is foglalkozott.

Az itt élő emberek ragaszkodnak **szokásaikhoz**. Nagyszüleimmel egy délután elbeszélgettem az ő fiatalságukhoz kötődő szokásokról...és a mese elkezdődött egy régi letűnt világról, melynek tagjai ma már csak, mint pislákoló gyertyalángok mutatják az irányt ezen színes időutazáson. E szerint régen az egyszerű ember hétköznapijait főként a mezőn töltötte el. Hajnalban kelt, megfejté a teheneket, majd kiment a mezőre dolgozni. Délben egy fa árnyékában megebédelt, legtöbbször szalonnát jó házikenyérrel. Utána folytatta munkáját addig, míg a bivalyok haza nem jöttek a csordával. Házkörüli teendőit elvégezvén kiült a kispadra a háza elé, és a szomszédokkal jót beszélgetett. Az asszonyok, lányok az utcán a kapualjakban varrtak. Beesteledvén nyugovóra tértek. Nyáron mindenki kinn a szabad levegőn aludt a tornácban vagy a pajtahéján a szénán. Vasárnapokon pihentek, a falu lányai és legényei templomozás után együtt sétáltak az utcákon. Télen több idő jutott a kézműves dolgok alkotására, ezért a lányok utcánként **varróházakat** tartottak minden este. Szerdán és szombaton a falu összes legénye türetni ment, ami azt jelenti, hogy a fiúk összegyűjtötték a lányoktól a varrókat, elosztották egymás között, majd a lányok ki kellett váltásuk egy-egy puszival. Vasárnap délután volt a csapat, a lányok és fiúk együtt játszottak.

Karácsony 1. napjának estéjén volt a **kántálás**, mikor az utcabeli legények minden házat végigjártak énekszóval, amiért kalácsot kaptak. Az összegyűjtött kalácsot vízkeresztkor megpirították a lányokkal közösen. Karácsony 2. napján ebéd után mindenki elment a kultúrházba a **táncba**. Mikor délután húzták a harangot a lányok elmentek az istentiszteletre. Utána a lányokkal már az asszonyok is visszamentek táncba, körbeültek a teremben, s nézték hogy mulat a fiatalság. A táncnak éjjel 2-3 órakor volt vége. Ez így ment karácsony 3. napján és aprószentek napján is. Az ünnep végén a lányok vittek a zenészeknek paszulyt, bojókát. A húsvéti és pünkösdi bálók is hasonlóképpen zajlottak. Ennek az ünnepkörnek a magja még ma is megmaradt, hiszen a fiúk

eljárnak kántálni az általuk kedvelt lányhoz, és bált is tartanak minden ünnepen. Húsvét 2. napján régen és ma is szokás a locsolás, amiért cserébe a fiúk hímes tojást kérnek. Újév első napjának reggelén a kisebb gyerekek eljárnak „újévet köszönteni” a házakhoz.

Jelenleg Körösfőn minden vasárnap délelőtt és délután istentisztelet van. A harangok hétköznapi is hívogatnak a templomba, szombaton délután rövid prédikáció tartatik. Ünnepek előtti nagyhéten minden délután bűnbánati istentisztelet van a templomban, szombaton pedig a lányok kiállnak a templom elé és egyházi dalokat énekelnek. Ez sajnos ma már egyre ritkább. Nagypéntek alkalmával háromszor tartanak istentiszteletet, ilyenkor az emberek feketébe öltözve emlékeznek meg Krisztus értünk hozott kereszthaláláról. **Keresztelő** alkalmával a komaasszonyok népviseletbe öltözve mennek a templomba. Eljegyzéskor a vőlegény faragott jegyládát visz a menyasszonynak. A **lakodalomba** menet a nők edényeket, tortát, a férfiak pálinkát visznek. A menyasszony elbúcsúzik a szülői háztól, majd beköszön új otthonába, amelyet mindenki megtekint. Másnap vasárnap népviseletbe megy a templomba. Körösfőn a halottaknak mai napig virrasztót tartanak.

A **körösfői iskola** első írásos adata 1652-ből való. A régen a falusi iskola szalmafedelel épület volt, mely a tanítómesteri telekkel együtt az egyház tulajdonában állt. 1890-ben az iskola egy fából épült, zsindellyel fedett régi építmény volt, ezért 1891-ben újat építettek helyette, mely már kőből készült, és ezt az 1950-es években ki is bővítették. Végül 1962-65 között felépült a jelenleg is létező emeletes új iskola nyolc tantermével, laboratóriumával. 1974-ben az iskolához egy felszerelt fafaragó műhelyt is létrehoztak, melyben a faipari szakosztály tanult. 2006-2008 között az iskolát és az óvodát is felújították, színt adtak a külsejének, bevezették a központi fűtést, létrehoztak egy műfüves futballpályát esti kivilágítással, kialakítottak egy számítógépes termet, a már meglévő laboratóriumot is rendbehozták. Egyszóval ma egy modern, felszerelt iskolába járhatnak a diákok. 2009-ben az intézmény felvette a **Körösfői Kós Károly Iskola** nevet. A névadó ünnepségen az iskola falára helyeztek egy körösfői legény (Kovács Antal) által kifaragott szép táblát, melynek mintázatát szintén egy körösfői lány (György Anikó) rajzolta meg. Az udvaron egy faragott lábakon álló kisharang is látható. Az első ismert tanító Gyalai Sámuel 1739-ből. 1940-ig összesen 20 oktató tanított. A diákok száma 1945-ben 209, 1995-ben pedig már csak 75, ebben valószínűleg szerepe lehetett a kalotaszegi egykék problémájának is. Ma, 2014-ben az iskolában 180 diák tanul, közülük 115 körösfői, az óvodába pedig 54 gyerek jár, melyből 38 körösfői. Az intézmény rendelkezik két iskolabusszal, mellyel a többi diákot szállítják ide Nyárszóról, Sárvasárról, Jegenyéből, Nádasról, Magyargyerőmonostorról és Inaktelkéről. Az iskola falait a végzett diákok faragott tablói díszítik, a legrégebbi 1964-65-ből maradt fenn, összesen 52 tabló van az faipari osztályokéval együtt. Antal István, igazgató urat kérdeztem az iskolában történő eseményekről, aki elmondta, hogy 2010 óta

minden évben megrendezik a Körösi Csoma Sándor országismereti vetélkedőt. A Föld Napját faültetéssel, az „iskola napokat” októberenként színes eseménysorozattal tartják. Nem maradhat el a karácsonyi, farsangi, Ríszeg-tetői multság sem, a helyi Vasvári Pál napokra versennyel, a március 15-re és Anyák napjára ünnepséggel készülnek. Az iskola keretein belül működik a Ríszeg Virág Néptáncgyűttes, ami sokszor megfordul külföldön ünnepségeken is. A Körösfői Kós Károly Iskolában tanuló diákok felkészültségéről tesz bizonyosságot, hogy kiemelkedően jól teljesítenek a különböző versenyeken. Számos eredményes helyezést mondhatnak magukénak a magyar nyelv és irodalom-, a helyesírás-, mesemondó-, Kis Aranka György nyelvművelő-, matematika-, román-, földrajz-, biológia-, rajzversenyeken, továbbá a sport(futball, ping-pong és atlétika) területein is remekelnek. A diákok az iskola szervezésében rendszeresen járnak úszni, sőt minden kedden kézműves foglalkozást tartanak nekik. 2010-ben létrehozták a Kalotaszeg Szülői Szövetséget, mely által számos pályázatot meg tudnak nyerni. Az iskolából kikerült diákok rátermettségükről bizonyosságot tesznek, hiszen sokan közülük elismert egyetemekre jutottak be. A tanítási év fáradalmait balatoni táborokban szokták kipihenni a tanulók. Ahhoz, hogy Körösfő diákjai ennyire kimagaslóan jól teljesítenek, a gyerekek szorgalmán és intelligenciáján túl a tanári kar is nagy mértékben hozzájárul, hiszen minden egyes tantárgyból komoly és felkészült tanárok képezik őket.

Faluban rengeteg **neves személyiség** járt az évek során. Ilyen volt **Jankó János** híres etnográfus, aki fő kutatási helyszínének Körösfőt választotta. Balassa József nyelvész, dr. Csánky Dezső és dr. Szabó T. Attila is e faluban gyűjtötték adataikat. Körösfő a festők, építészek, zeneszerzők kedvenc helyévé vált. **Edvi Illés Aladár** festő nagyon megszerette a települést, és az emberek is a szívéhez nőttek, kikről így ír: „Olyan érzésem volt, mintha hazajöttem volna ezek közé a kedves emberek közé.” Számos festményt készített a faluról és annak életéről. Kriesch Aladár (1863-1920) neves festőművész lelkét annyira megbabonázta az itteni emberek őszinte kedvessége, színes népviselete, szorgalmas munkája, hogy attól a perctől fogva **Körösfői Kriesch Aladárnak** nevezte magát és a mai napig így ismerik őt! A körösfőiek népviseletben történő méltóságos vonulását a templomba sokszor megfestette. Leghíresebb közülük egy 7 m hosszúságú monumentális **freskó „Templomozás Kalotaszegen”** címmel, mely az **1904-es St.Louis-i világkiállításon** a magyar pavilon homlokzatát díszítette, és az 1906-os milánói kiállításon is nagy sikert aratott. Zichy Istvan grófort is megihlette a körösfőiek díszes öltözkében történő menetele a templomdombon felfele, a „Körösfői templom előtt” címmel festette meg e csodás látványt. **Munkácsy Mihály** híres festőnk sem hagyhatta ki, hogy ellátogasson Körösfőre, őt is magával ragadta e vidék tündöklése. A XX. sz. elején Körösfő lett a művészek és tudósok kedvenc zarándokhelye, a faluban állandó jelleggel voltak kedves idegenek, mint **Medgyászy István**,

Torockai Wigand Ede, Csete Balázs, Nagy Jenő és Tárkány Szűcs Ernő etnográfusok, Kelemen Lajos történész, **Xantus János** természettudós, **Tulogy János** geográfus, Walter Crane, Yrjö Liipola finn szobrász, Axelli Gallen-Kallela világiártas finn iparművész, aki sokszor kijelentette a körösfői templomról, hogy „a dombon emelkedő karcsú templomnál szebbet még sehol a világon nem látott.” Itt járt két angol író is: Margaret Fletcher, az oxfordi püspök lánya és barátnője Rose Le Quesne, akik ugyancsak elragadtatással írtak e környékről. A faluban fiatal építészek egész hada is megjelent, köztük **Kós Károly**, Zrumeckzy Dezső, Györgyi Dénes, Mendel Valér, Jánszky Béla, Kozma Lajos. Kós Károly tervei alapján épült 1936-ban a református kultúrház. Az építészek lerajzoltak mindent, házakat, kapukat, fejfákat, de legtöbbször a templom karcsú tornyát, melynek szellemétől nem tudtak szabadulni, annyira csodálták. **Dsida Jenő** híres költőnk így írt a körösfői látogatásáról: „A dombra kanyarodó úton színes csoportok igyekeztek szaporán..Valamennyien ünneplőben: a legszebb magyar típus, a legszebb magyar népviseletben...Láttam azóta más népek viseletét, királyi díszfelvonulásokat, de ehhez a szépséghez fogható azóta sem...Ezért..a nagyszerű népért érdemes élni és dolgozni. Kalotaszeg a magyar nép esze és szíve.” A népdalkutatók, köztük Vikár Béla, **Kodály Zoltán**, **Bartók Béla** is kihagyhatatlan állomásnak tartották Körösfőt. Sőt Bartók Béla olyan erősen ragaszkodott a faluhoz, hogy a Péntek család pusztáé telkére saját házat szeretett volna építeni és ideköltözni a „népdalok paradicsomába” családjával, de sajnos e tervét az I.vh. meghiúsította. Bartók 1907-ben hímes bútorokat rendelt Péntek György gyugyi fafaragótól, melyeket háza ékességeként őrzött. Egyes darabjai ma is láthatóak Budapesten a Bartók Béla Emlékházban. Bartók összesen 60 dallamot gyűjtött össze nálunk. 1941. június 15-én az akkor élő legnagyobb magyar író, **Móricz Zsigmond** is ide látogatott, akinek tiszteletére Körösfő népe nagy ünnepséget rendezett. Móricz minden házat végigjárt, és kikérdezte a falu lakóit életükről. Az ünnepségen a nők és férfiak önfedelt táncolása és szívből jövő éneklése annyira megérintette Móricz lelkét, hogy eme élmény hatására megírta a „Nem élhetek muzsikaszó nélkül” című regényét. Móricz nagy elégedettséggel szólt a körösfői emberekről: „Mennyi melegség van a szemükben...milyen okos arcok ezek, milyen szép magyar fajta...s ebben bízom én”. 1943 nyarán Erdélyben forgatták a híres **Kalotaszegi Madonna** című filmet, melynek főbb jeleneteit, pl. a templomozást, lakodalmat Körösfőn vették fel, vagyis a filmbeli Kalotafőn. Mai napig tudjuk, hogy a templomba vezető kicsi utcán, az Albert Feri telkén készültek a híres felvételek. Nagyszüleim még emlékeznek a sok kamerás emberre abból az időből, mivel ezen kívül több rövidfilm is készült, 1940 őszén a „Kalotaszegi lakodalom”, melyben többségben körösfőiek játszottak; 1942-ben pedig „A Kalota partján” című színes film felvételeinek egy része a Bedecs utca végét szegélyező szép akácfa és borostyánok között készült. Ezek a híres személyek valami igazi különlegességet

láthattak meg szülőfalum és őseim lelkében, mely ekkora lázba hozta őket. Úgy tűnik, minden képzelőerejüket felülmúlta a falu épületeinek kecsessége, népviseletének elegáns színpompája, népdalainak fűszerezettség, a varrottasok tündöklése, a fafaragások egyedisége, nem is beszélve a parasztemberek végtelen türelméről és szeretetéről, mellyel az idegeneket házaikba fogadták. Jelenleg is számos híresség fordul meg a falu utcáin, könnyűzenei sztároktól kezdve, az aranycsapat utolsó élő tagján, Buzánszky Jenőn keresztül, **dr.Vizi E. Szilveszter** akademikusig, aki nemegyszer járt már a faluban. **Dr.Szabolcs Zoltán** híres szívsebész a mai napig gyakran látogat el a településre.

Milyen **kirándulóhelyek** vannak, és mit lehet megnézni Körösfő környékén? Elsősorban a négyfiatornyos templomot festett kazettás mennyezetével. A templom igazi látványosság, kívül-belül egy magyar népművészeti csoda. Érdemes az ünnepek alkalmával idelátogatni, mert ilyenkor a templomba vonuló körösfői pártás lányok színpompás seregét is megtekinthetjük, mintha kicsit mi is a történelem részesei lehetnénk a magyar múlt közepébe belecsöppenve. Semmiféleképpen ne hagyjuk ki egy körösfői tisztaszoba megtekintését, igazi felejthetetlen élményt nyújt! A faluban szállást is kaphatunk, számos helyen a kiadó szobák festett tulipános bútorokkal és helyi varrottasokkal várják a turistákat. A településen sétálva egyebek között faragott kapukat, régi házakat, a Paplyuka-barlang bejáratát is megtekinthetjük. A falu kolozsvári végénél található a Sebes-Körös forrása. Ha emléket is szeretnénk magunkkal vinni, akkor a falu fő utcáján lévő boltok kirakatából bátran válogathatunk, sőt az üzletek mélyébe gyönyörű varrottasokra, igazi régisékre is rábukkanhatunk. Májusban szívjuk magunkba a henye boroszlán bódító illatát és rózsaszín mezejét a Ríszeg-tetőn. Járjuk körbe a kalotaszegi falvak református templomait, köztük a magyarvalkói és magyargyerőmonostori templomokat. Kolozsváron érdemes felkeresnünk az Erdélyi Néprajzi Múzeumot, Mátyás király szobrát és szülőházát, a Szent-Mihály templomot, Bánffy palotát, Farkas utcai református templomot, a Házsongrádi temetőt, a Fellegvárat is. Bánffyhunyadon a Gyarmathy Zsigáné-Emlékház és nyughelyét a helyi temetőben. A túrázni vágyóknak az utat turistaútvonalak jelzik egészen az 1836m magas Vigyázó-hegység tetejéig, a szép fehér sziklához, de ha tehetjük kiránduljunk el a havasrekettyei gyönyörű vízeséshez, a Bélesi-tóhoz, az Almásgalgi Sárkányok kertjébe, a Tordai-hasadékhoz és sóbányához, Sebesvárhoz és az ott máig működő 160 éves malomhoz. Továbbá Kós Károly híres Varjúvárához Sztánán, az Octavian Goga múzeumhoz és Ady Endre-emlékházhoz Csucsán. Ha mindez nem lenne elég, akkor fogjuk magunkat, és induljunk el sétálgatni a környéken, magunkba szívva a kalotaszegi tájat és a Kárpátok fűszeres levegőjét.

Körösfőt átszeli az **E60-as** nemzetközi út, ennél fogva könnyen megközelíthető. A főút mentén helyezkedik el az orvosi- és fogorvosi rendelő, a gyógyszertár, a polgármesteri hivatal a tűzoltószertárral és a rendőrség épülete. Az óvoda és a nyolc osztályos iskola a falu belsejében van.

Mellette fekszik egy szép játszótér, a református templom pedig a falu közepén ágaskodó dombra épült. A körösfői **gyülekezetben** működik **két ifjúsági csoport** is, az egyik a már confirmált fiatalokból áll, akikkel a tiszteletes úr munkálkodik, a másik a Hídépítő Fiatalok nevet viseli, ez vegyes csapat, akikkel Péntek Éva tanárnő próbálja építeni a gyülekezet lelki életét. Így boldogan mondhatjuk, hogy van két talpraesett fiatalokból álló csapat is, akikre mindenben lehet számítani, mi sem bizonyítja ezt jobban, minthogy nyaranta az egyhetes gyermek bibliahét során kisebb társaikat játszva oktatják a Biblia igazságára, örömeire. Körösfőre 1951-ben vezették be az elektromos áramot, és 1979-ben az emberek saját munkával és önerőből vezették be a vizet a faluba, legelsőként a Kúszirtre, majd utána a többi utcába is. Az elmúlt években a falut leaszfaltozták. Az idén fogtak hozzá egy ifjúsági ház megépítéséhez. Minden évben megrendezik a Vasvári Pál Emléknapokat, melyre nagyon sok magyarországi meghívott érkezik. Körösfő **testvértelepülései**: Nyírvasvári, Tiszavasvári, Bugyi, Pátka, Sásd, Hetény, Bp. VIII. kerület. 2012-ben húsvét első napján a mi gyülekezetünkől közvetítette a Duna Tv élőben a református istentiszteletet. A faluban évek óta létezik egy nagyon ügyes zenészcsapat, a Yes együttes. Az utóbbi években megalakult a Körös Band is. A helybeli fiataloknak egy része létrehozta a Körösfői Színjátszó Társulatot, mely Kolozsváron is sikerrel lépett fel. Van egy futballcsapatunk is, mely 2013-ban megnyerte a Kalotaszeg Kupát. Nem elhanyagolható az a tény, hogy a falu lakói között jó párán írnak verseket, elbeszéléseket sikerrel. Ilyen Albert Beáta, akinek számos alkotása jelent már meg a Helikonban és az Üzenetben is. Körösfő egyik híres szülőtte **Péntek János** nyelvész **professzor**, egyetemi tanár, a Kolozsvári Akadémiai Bizottság elnöke. Engem is érdekel az irodalom, a művészet, a múlt, így 2011-2013 között részletesen **felkutattam** és megfestettem **a családfámat**, mely kb. 200 évet ölel fel, az 1800-as évek elejétől napjainkig, 7 generáció adatokkal, évszámokkal. Ez a méreteiben is nagy munka díszesen faragott keretben van elhelyezve otthon a falon. Körösfő kézműves mesterségével, díszes népviseletével, népdalaival fontos turisztikai hely, amelyet a turisták előszeretettel látogatnak. A település jövője a fiatalok kezében várja reményteljes kibontakozását.

Annyi bizonyos, hogy aki egyszer Kalotaszegre, Körösfőre téved, az örökre beleszeret! Szívében fog lüktetni a festői táj, a népművészeti fafaragások és értékes varrottasok mintái, a kalotaszegi tisztaszoba ragyogása, a legszebb magyar népviselet sokszínű pompája, az itt élő emberek őszinte kedvessége és nemzeti öntudata. **Kalotaszeg, s benne Körösfő** a világnak azon kicsi területe, amely népi egyszerűséggel hordozza magában a legösszetettebb és legszebb magyar népi motívumokat, egyszerre szívhatja itt magába az ember a múltat, jelent s jövőt. E táj, mint remekműve e küszködő világnak mutat irányt az eltévedt magyarnak.

Bibliográfia

1. Tőkés Tibor lelkész írásai a falu történetéről a helyi parókia irattárában
2. Mátyás Annamária-Imecs Zoltán, A körösfői karsztfennsík, 2008
3. Sebestyén Kálmán, Körösfői Rísze alatt, Akadémiai Kiadó, Budapest, 2007
4. Hála József, Kalotaszeg vázolata, Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2006
5. Murádin Jenő, Körösfő évszázadai
6. Kós Károly, Régi Kalotaszeg, Mentrum Kiadó, 1988
7. Malonyai Dezső, A magyar nép művészete
8. Dr. Péntek János és Kovács Kuruc János által összeállított kiskönyv Körösfőről
9. Györffy György, Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1987
10. Váradi Péter Pál-Lőwey Lilla, Erdély Kalotaszeg képes krónikája, Péter Pál Kiadó, Veszprém, 2004
11. Dr. Csánky Dezső, Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában
12. <http://www.erdelyigyopar.ro/1944-9/3214-cseppkoves-barlang-korosfo-alatt.html>
13. http://hu.wikipedia.org/wiki/Kalotaszeg_n%C3%B6v%C3%A9nyzete
14. <http://www.szecessziosmagazin.com/magazin7/kalotaszegszimbolum.php>

Külön köszönet a szüleimnek, testvéreméknek, nagyszüleimnek és Péntek Éva tanárnőnek.

Melléklet

A képek saját készítésűek vagy internetről (Google képek) származnak. A könyvekből vett képek külön fel vannak tüntetve.

Körösfő

- Körösfői református templom:

1) Körösfői templom külseje:

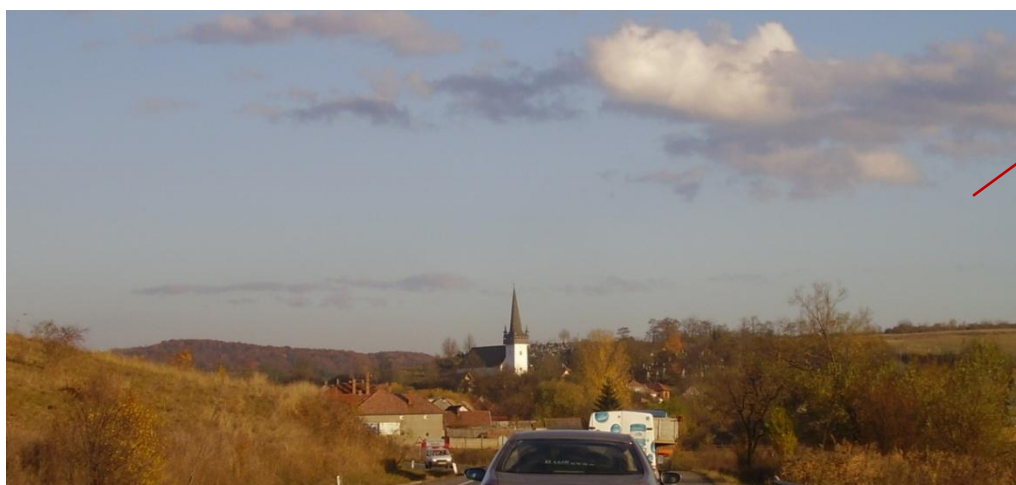

A kakasos,
négyfiatornyos
templomtorony

A templom
egyik harangja

A falu fölé emelkedő
templom látványa az
országútról

2) Körösfői templom belseje:

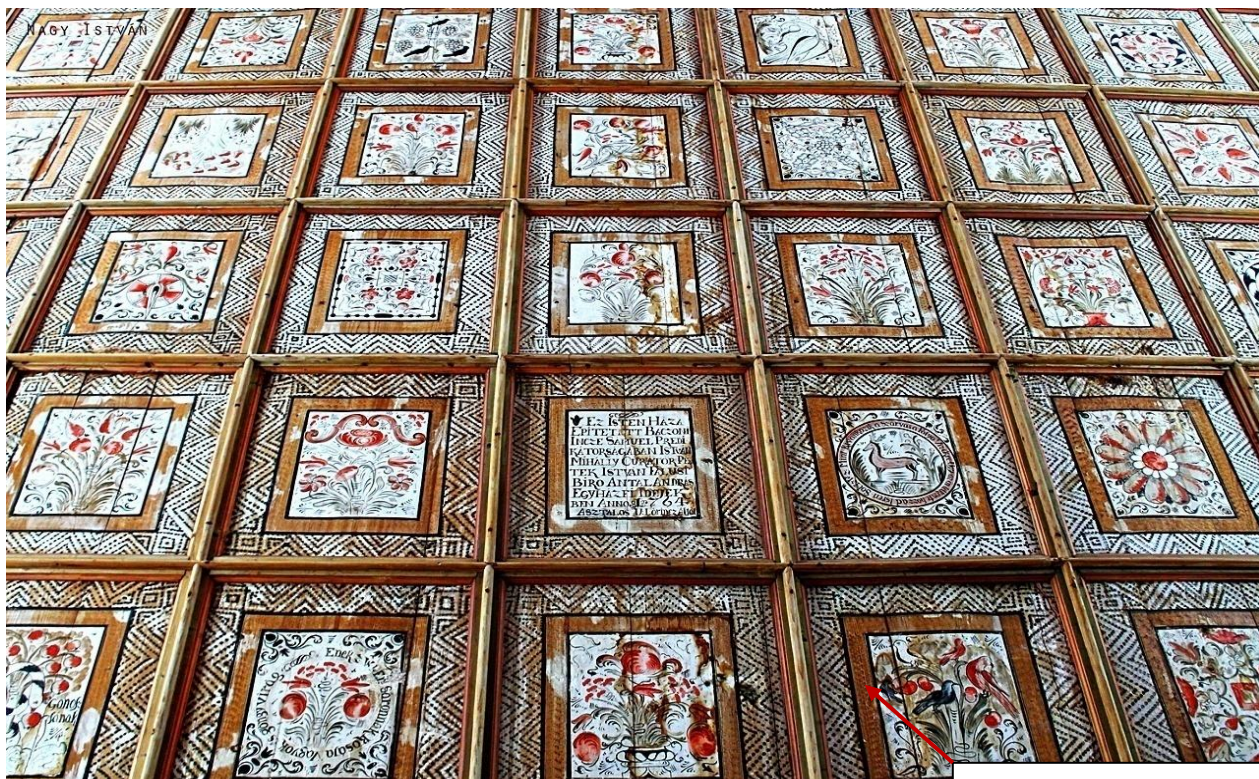

A keleti karzatnál
lévő orgona
1841-ből

A szép
szószékkorona
1835-ből

A legrégebbi kazetták a nyugati karzaton, melyeket Gyalui Asztalos János készített az 1700-as években

Asztalos Umling Lőrincz festett kazettái 1764-ből.

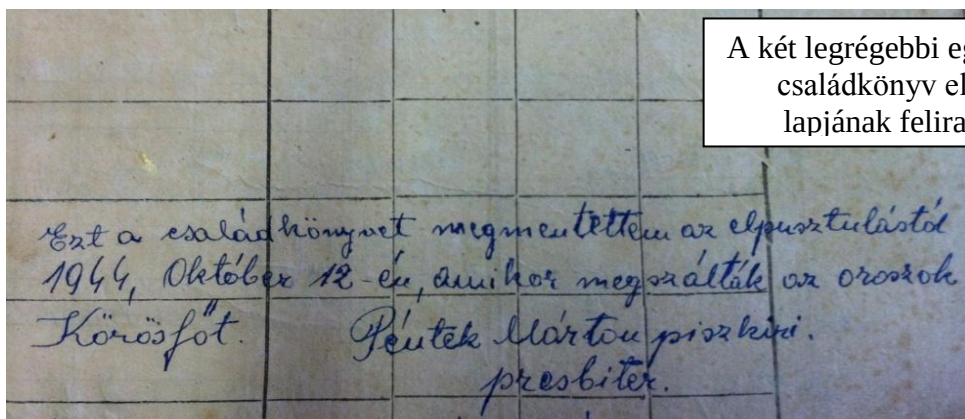
A híres Rákóczi-szőnyeg 1660-ból

Úrasztali
kehely
1720-ból

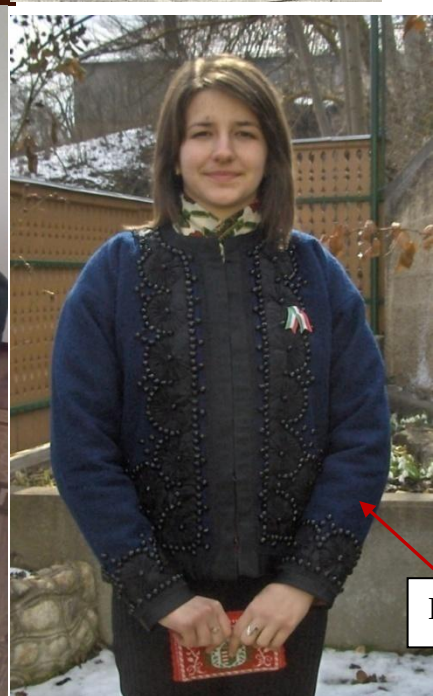
A két legrégebbi egyházi
családkönyv első
lapjának felirata

• **Körösfői tájszók általam készített kisebb gyűjteménye:**

butykó=fatuskó, kukra fel=magasra fel, pengyel=pendely, lékri=női vékony ing, szvetter=kardigán, lájbi=mellény, gúnya=ruha, keszkenő=fejkendő, mejrevaló=tipikus kalotaszegi mellénye a lányoknak, kócs=kulcs, dufla=rendkívülien szép, bojóka=krumpli, borostyán=orgonavirág, veresszőlő=ribizli, bihaj=bivaly, bopa=nagyapó, bonya=nagyanyó, kihányok mindent=kiszedek minden ruhát s egyebet, nyavaja=betegség, csonkahét=az egyházi ünnepek után a hét fennmaradó napjai, kecskebuka=bukfenc, lapító=nyújtódeszka, szuszink és hombár=gabonátárolók, hiu=padlás, kredenc=konyhai szekrény, téka=konyhai kissezrény, telázi=polcos állvány, kaszten=fiókos szekrény, lóca=szék, höndörikázik=gurul, jeszteget=ijesztget, keszkenő=fejkendő, fűtül való fa=sirkő, makucs-makacs, pobegyálás=hasztalanul sok beszéd, bufti=buta, hérisz=mulatság, duhajkodás=túlfokozott szórakozás, paszuj=bab, fáin=nagyon szép, stb.

- Körösfői kalotaszegi népviselet:

Bujbi

Körösfői
asszony

Ősi viselet a
szűr

Férfi
népviselet

„Nagyloptás”
fejkendő

Pántlika

Legősibb és legjellemzőbb ruhadarabunk a muszuly, amely általában bordó, sárga vagy zöld.

Körösfői lány
gyöngyös
pártában(én)

Kalotaszegi, körösfői
újasszony fehér kendővel
(Péntek Csilla,
testvérem)

„Kézrevaló”
kendő

Váll

Bojt

Csipkés
mellrevaló

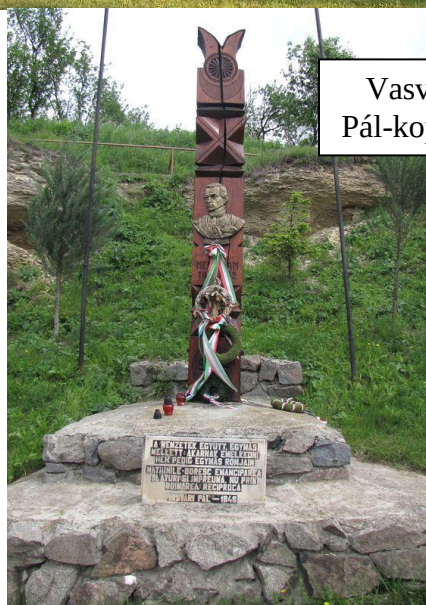
• **Körösfő település:**

Kalotaszegi táj

A Bartók Béla
Kultúrotthon faragott
kapuja Körösfőn

Vasvári
Pál-kopjafa

A Sebes-Körös folyó
forráshelye Körösfő
határában

- **A körösfői ragadványnevekből készített gyűjteményem:**

A ma is használatosak: piszkiri, magyar, baka, púj, mocsai, nagy, bori, virág, kukó, ezek, marci, pistika, huszár, vitéz, csákó, paré, veres, újkovács, újgazda, jankó, butyó, győri, patac, jérce, baki, csapa, macska, miniszter, cseme, depó, pityi, bogdány, linka, gyiruj, barcsai, pendzsi, bolygó, jáger, jancsika, köpál, ferus, bruzsa, kián, pugyi, fige, ötvös, szöcs, batyé, köntös, céloom, celler, cene, cseva, menyhár, balogh, ferce, borigyuri, muszka, kosztány, dobos, nyúl, kató, kurucz, császárs, pici, körti, baktene, déni, veres, cika, gulé, fukter, gáncsi, csige, mihók, postás, pántja, ács, pitykó, pirányi, kicsi, pálferkő, molnár, gyurka, pál, goden, stb. (pl. Péntek Timea piszkiri)

A már kihalt, nem használatos ragadványnevek csoportja: cop, gyugyi, varga, bandikó, szép-, alsó-, kocsis-, csemekántor, dáké, ladik, szutyáli, karika, dongó, bakter, pöske, gyurkó, pujka, füge, kis, bódizs, stb. (pl. Antal György cop)

- **A Körösfői Kós Károly Iskola:** -élete és a benne látható tablók főbb változatai

Az iskola falára
helyezett faragott
tábla

A legrégebbi
tabló 1964-
65-ből

A legújabb faragott
tabló 2014-ből

- **Híres személyek Körösfőn és műalkotásaik a faluról :**

1) Edvi Illés Aladár híres festőművész képei a faluról:

Templomba menet-1903

2) Körösfői Kriesch Aladár festményei a falu életéről:

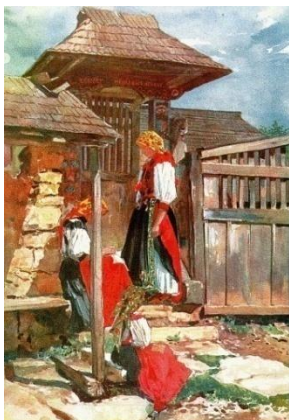
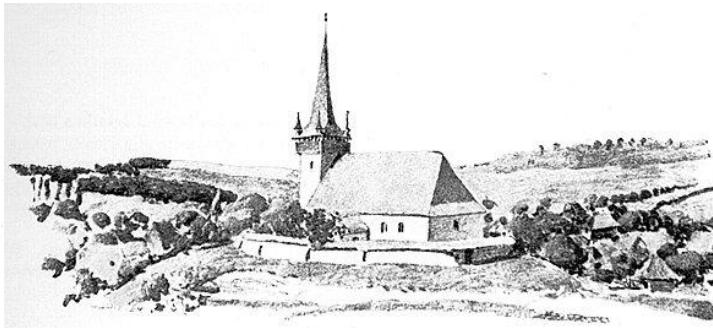

Kriesch a Körösfőről készült nagy sikerű „Templomozás Kalotaszegen” című 7 m hosszú monumentális freskójával a St.Louis-i világkiállításon 1904-ben

- 3) Malonyai Dezső A magyar nép művészete című könyvében nagyon sok Körösfőről készült kép jelenik meg, melyeket Edvi-Illés Aladár, Juhász Árpád, Kriesch Aladár festőművészek, Medgyaszay István építőművész készítettek 1906 táján:

Péntek Ferenc
Gyugyi öreg
körösfői fafaragó

Vasárnap délután Körösfőn

Fali téka

Női viselet

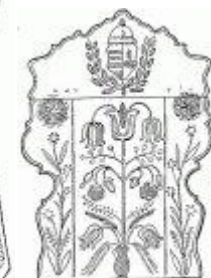
A körösfői templom és
cintermének bejárata

Mihály András
Pál régi utcajtája

Antal István
utcajtója

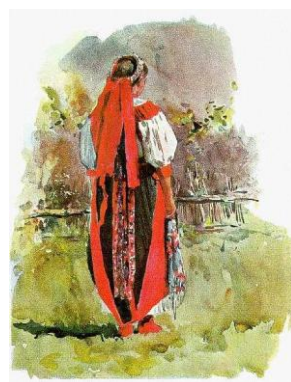
Himes székek támláinak
és ülőkéinek mintái

Korpos György Pál
háza

Kendertépés

Templomozás Körösfőn

4) Régi képeslapok Körösfőről:

- **Videófelvételek Körösfőről:**

- 1) Egy nagyon érdekes és szép felvételt tekinthetünk meg a <http://filmhiradokonline.hu/watch.php?id=1548> honlapon, ahol a Magyar Világhíradó 1935 augusztusi adásában a körösfői férfiakat mutatja be **fafaragás** közben.:

- 2) 1943-ban Körösfőn forgatták a **Kalotaszegi Madonna** című híres magyar film legfontosabb jeleneteit, megtekinthető a <https://www.youtube.com/watch?v=oOQKF6h-els> oldalon:

- 3) Körösfőt láthatjuk a <https://www.youtube.com/watch?v=dP19KAfRACc> oldalon lévő videón is, ahol a körösfői nők és férfiak indulnak népviseletben a templomba **1944-ben Húsvétkor:**

- 4) **2012-ben a Duna Tv élőben közvetítette Körösfőről a húsvéti református istentiszteletet**, ahol kalotaszegi népviseletbe öltözött fiatalok seregét is láthattuk; megtekinthető a Duna Tv videótárában:

- Kalotaszegi tisztaszoba Körösfőn (otthonomban):

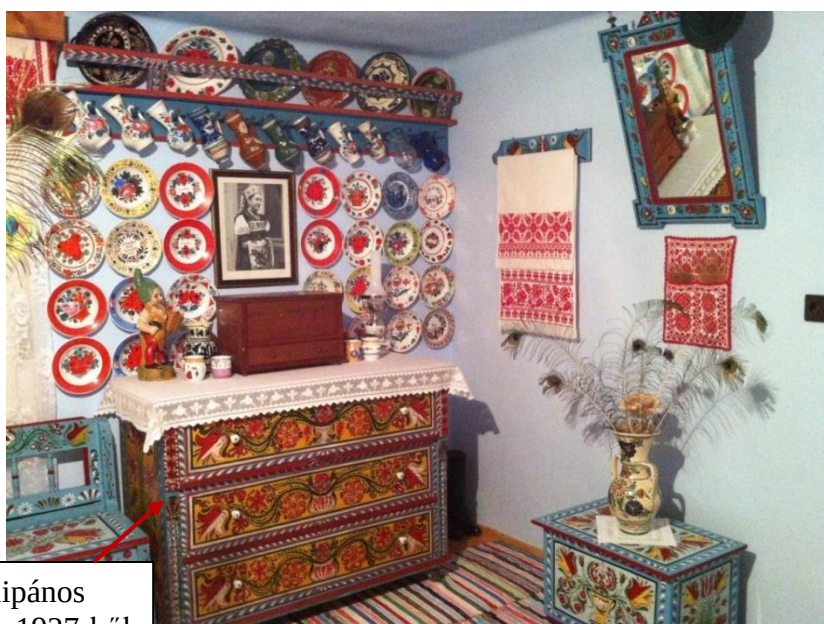
Rákóczi-
festmények

Győri kancsó

Vetettes ágy

Tulipános
kasztn 1927-ből

- **Legrégebbi ház Körösfőn:**

- **A töröknek eladott lány körösfői balladája, Faragó József gyűjteményéből:**

- „1. Anyám, édesanyám, mi annak az oka
Három aranygyűrű ragyog az ujjomba.
2. Eladtalak táged nagy Törökországba.
Nagy Törökországba úrfiak számára.
3. Anyám, édesanyám mért is adott annak,
Adott volna inkább egy pulykapásztornak!
4. Szolgálóm, szolgálóm, kezem táplálója,
Eredj fel a hegyre vagy a nagy toronyba,
5. Nézz széjjel, nézz széjjel a mócsi pusztába,
Nem látsz-e valakit, nem látsz-e valakit?
6. Kiasasszony, kiasasszony, látok én valakit
Tizenkét kocsival, negyven szolgájával.
7. Bárcsak Isten adná, míg idejönnének,
Míg idejönnének, meghalva leljenek.
8. Jó napot, jó napot, ismeretlen asszony,
Hol vagyon, hol vagyon pénzen vett galambom?
9. Mit tűröm-tagadom, ki kell, hogy vallanom:
A nagy ebédlőbe ki van már terítve.
10. Csináltatsz-e néki valami koporsót?
Csináltatok néki diófa-koporsót.
11. Kiviteted-e majd valami cigánnyal?
Kivitetem biz én a szultán apámmal.
12. Kikíséred-e majd vagy csak a kapuig?
Elviszem én innen szép Törökországig.”

- Régi képek a falu életéből:

Antal János púj dédapám,
1940 körül

Dédszüleim, Kovács György baka és
Antal Kata púj. Fent a házuk látható.
1940 táján.

Az 1800-as évek vége, Kovács
György baka üknagyapám

Antal János magyar és Kovács
Erzsi moci dédszüleim 1930 táján

Hármas
keresztelő
1941-ben, az
középső
kised
nagymamám

Fent 1930 körül a Púj család, lent a
gyerekek még kicsik-1900-as évek eleje

Konfirmálás 1926-ban

A „magyarok bejövétele”
az 1940-es években

A háborúk miatt egyedül
maradt dédmamám két fiával

Szalonnasütő
asszonyok 1962-ben

A küszirti Kékkút forrása és
a Paplyuka barlang bejárata

Nagyszüleim, Péntek Márton
piszkiri és Balázs Kata, 1960

1970

• Keresztúzben a múlt és jelen:

1) .Az első kép az 1930-as években, a második 2014-ben készült a Bedecs utcán.
Látható, hogyan változott az utca kinézete az évtizedek során, de a nyíllal jelölt ház a mai
napig megőrizte eredeti formáját.

1930-as évek

2014

2). Régen a lányok esküvőjük alkalmával tulipános ládákban vitték hozományukat. Az eljegyzés során pedig a vőlegény jegyládát ajándékozott a menyasszonynak. Ezeknek a változásait követhetjük nyomon a következőkben:

1864-szépnagyanyám tulipános ládája

1872-szépnagyanyám tulipános ládája

1927-dédszüleim jegyládája

1933-dédszüleim jegyládája

1959-nagyszüleim jegyládája

1987-szüleim jegyládája

2012-testvérem jegyládája

3). A templom belülről. Szembetűnő változás, hogy a régi búzaszalmából készült központi dísz helyett egy fából faragott csillár áll. Időközben a falon lévő varrottasok száma is megszorodott.

1960-as évek

2014

- **A körösfői varrottasok és fafaragások világa:**

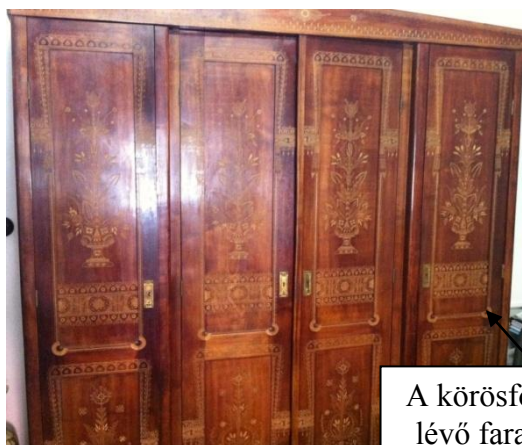
Sebestyén Kálmán Körösfői Riszeg alatt című könyvéből

Id. Mihály János fafaragó és íróasztala

Körösfőiek a Ruen-i (Franciaország) műhelyben

A körösfői parókián lévő faragott bútör

Faragott bútör 1914-ből

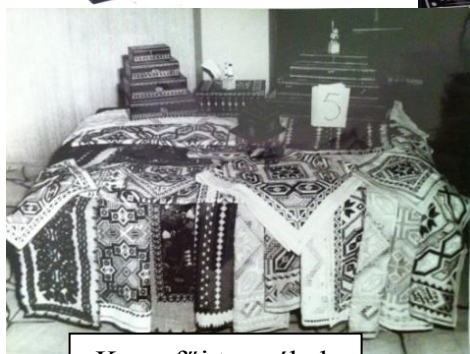

Faragott székes

Eredeti körösfői találmány a titkos doboz

Körösfőn készített sakktáblák és fajtáékok

Körösfői termékek egy kiállításon

Dédnagyapám pecsétje 1930 körül

A varrottasok három típusa: 1- vagdalásos, 2-írásos, 3- keresztzemes

A Pentsy-Szentgyörgyi féle Kalotaszegi varrottas album két régi körösfői mintája: kistulipános(1), szénvonásos(2). Herceg Eszterházy Pálné ruhája fodorvászonból(3), Zichy grófnő (4) és Izabella főhercegnő két kislánya(5) kalotaszegi népviseletben.

• **A körösfői Albert Bea verse:**

KÉPességeinkről is

Egy falon függök, mosolygok (a légben,

amit ha látsz, akkor éppen rád),

keretbe feszített mosollyal bárkire.

Többé már nem én választom...

Az áldozat egyszeri volt, de térben

és időben kiterjesztett.

Vagyok benned, mert látsz...

De vágyom beléd mélységeidből,

nem holmi képkontúrok felületi közönyén át.

Ha felriadsz álmodból sírva, mert

boszorkány énem megkergetett,

nevetek majd, hisz engem

félsz már, bugyraidból feltörök

arctalan,

de Én,

teljességemben.

- **Körösfői népdalok:** - a) közülük leghíresebb a **Körösfői Ríszeg alatt**, szövege itt olvasható:

1. Körösfői Ríszeg alatt,
Három kislány zabot arat,
Sej, haj, zabot arat a lovának,
Szeretőt keres magának.
2. Körösfői Ríszeg alatt,
Van egy forrás titok alatt,
Sej, haj, aki abból vizet iszik,
Babájától elbúcsúzik.
3. Én is abból vizet ittam,
A babámtól elbúcsúztam,

Sej, haj, úgy elbúcsúztam szegénytől,
Mint a nyárfa levelétől.
4. Írd meg babám vagy üzend meg,
Mért haragudtál énrám meg,
Sej, haj, nem üzenem, meg se írom,
Mert én terád nem haragszom.
5. Körösfői templom előtt,
Három ágú diófa nőtt,
Sej, haj, három ága hat levele,
Tilos a szeretőm neve.

b) Csatoltam a dolgozatomhoz egy felvételt is, melyen édesapám énekli a Kűszirti hegyaljában című népdalt, így közelebbről is megismerheti az olvasó (hallgató) e népi világot.

- **2011-2013 között elkészítettem a családfámat, mely kb. 200 évet ölel fel, az 1800-as évek elejétől napjainkig, 7 generáció adatokkal, évszámokkal:**

